

เอกสาร
สรุปเนื้อหา
ที่ต้องรู้

รายวิชา

ศิลปศึกษา

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ทข21003)

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ
เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 13/2557

เอกสารสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้

รายวิชาศิลปศึกษา

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

รหัส ทช21003

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ

ห้ามจำหน่าย

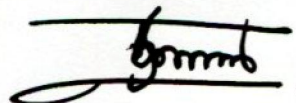
หนังสือเรียนนี้จัดพิมพ์ด้วยเงินงบประมาณแผ่นดินเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ลิขสิทธิ์เป็นของ
สำนักงาน กศน.สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายยกระดับคุณภาพการศึกษาทุกระดับการศึกษา สำนักงาน กศน. ในฐานะผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายประชาชนทั่วไปที่อยู่นอกระบบโรงเรียนโดยใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว และเพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน กศน.หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้สูงขึ้น สำนักงาน กศน. จึงได้จัดทำสรุปเนื้อหาหนังสือเรียน กศน. ซึ่งจะใช้เผยแพร่ผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้ง่าย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเข้าถึงสื่อได้สะดวก รวดเร็ว อันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

สรุปเนื้อหาหนังสือเรียน กศน. มีเนื้อหามาจากการนำหนังสือเรียนของสำนักงาน กศน. มาสรุปเนื้อหา ประเด็นสำคัญที่สอดคล้องตามผังการออกข้อสอบในแต่ละรายวิชาของสำนักงาน กศน. ซึ่งในเบื้องต้นสำนักงาน กศน. จัดทำสรุปเนื้อหาหนังสือเรียน ในรายวิชาภาษาไทย รายวิชาภาษาอังกฤษ รายวิชาวิทยาศาสตร์ และรายวิชาศิลปศึกษา ทั้งนี้ สำนักงาน กศน. ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการศึกษา ครูผู้สอน และผู้เกี่ยวข้อง มาสรุปเนื้อหาหนังสือเรียน กศน. ในรายวิชาดังกล่าว

สำนักงาน กศน. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นประโยชน์กับผู้เรียน กศน. หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตามสมควร จึงขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการศึกษา ครูผู้สอน และผู้เกี่ยวข้อง มา ณ โอกาสนี้

(นายประเสริฐ บุญเรือง)

เลขาธิการ กศน.

กุมภาพันธ์ 2557

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
คำแนะนำการใช้เอกสารสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้	
บทที่ 1 ทักษะศิลป์ไทย	
เรื่องที่ 1.1 จุด เส้น สี แสงเงา รูปร่าง และรูปทรงที่ใช้ในทัศนศิลป์ไทย	1
เรื่องที่ 1.2 ความหมายและความเป็นมาของทัศนศิลป์ไทย	4
เรื่องที่ 1.3 ความงามและคุณค่าของทัศนศิลป์ไทย	16
เรื่องที่ 1.4 การนำความงามของธรรมชาติมาสร้างสรรค์ผลงาน	17
เรื่องที่ 1.5 ความคิดสร้างสรรค์ ในการนำเอาวัสดุและสิ่งของต่าง ๆ มาตกแต่ง ร่างกายและสถานที่	18
เรื่องที่ 1.6 คุณค่าของความซาบซึ้งของวัฒนธรรมประเพณีของชาติ	21
กิจกรรมท้ายบท	23
บทที่ 2 ดนตรีไทย	
เรื่องที่ 2.1 ประวัติดนตรีไทย	27
เรื่องที่ 2.2 เทคนิคและวิธีการเล่นของเครื่องดนตรีไทย	32
เรื่องที่ 2.3 ประวัติคุณค่าภูมิปัญญาของดนตรีไทย	41
เรื่องที่ 2.4 คุณค่า ความงาม ความไพเราะ ของเพลงและเครื่องดนตรีไทย	43
กิจกรรมท้ายบท	45
บทที่ 3 นาฏศิลป์ไทย	
เรื่องที่ 3.1 ความหมายและความเป็นมาของนาฏศิลป์ไทย	49
เรื่องที่ 3.2 ประเภทของนาฏศิลป์ไทย	51
เรื่องที่ 3.3 นาฏยศัพท์	57
เรื่องที่ 3.4 ราวมาตรฐาน	60
เรื่องที่ 3.5 การอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย	63
กิจกรรมท้ายบท	65

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 นาฏศิลป์ไทยกับการประกอบอาชีพ	
เรื่องที่ 4.1 แนวทางการนำนาฏศิลป์ไปใช้ในการประกอบอาชีพ	70
เรื่องที่ 4.2 อาชีพการแสดงหนังตะลุง	70
เรื่องที่ 4.3 อาชีพการแสดงลิเก	71
เรื่องที่ 4.4 อาชีพการแสดงหมอลำ	72
กิจกรรมท้ายบท	75
เฉลยกิจกรรมท้ายบท	77
บรรณานุกรม	93
คณะผู้จัดทำ	94

คำแนะนำการใช้เอกสารสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้

หนังสือเรียนสรุปเนื้อหา รายวิชาแบบเรียน กศน. หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหนังสือสรุปเนื้อหาเรียนที่จัดทำขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนที่เป็นนักศึกษา กศน. สามารถทำความเข้าใจ และเรียนรู้ในสาระสำคัญของเนื้อหา รายวิชาสำคัญ ๆ ได้สะดวก และสามารถเข้าถึงแก่นของเนื้อหาได้ดีขึ้น

ในการศึกษาหนังสือสรุปเนื้อหา รายวิชา ผู้เรียนควรปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาโครงสร้างรายวิชาจากหนังสือเรียนให้ในหัวข้อสาระสำคัญ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และขอบข่ายเนื้อหาของรายวิชานั้น ๆ เข้าใจก่อน
2. ศึกษารายละเอียดเนื้อหาของหนังสือสรุปเนื้อหาหนังสือเรียนเล่มนี้ โดยศึกษาแต่ละบทอย่างละเอียด ทำแบบฝึกหัดหรือกิจกรรมตามที่กำหนด และทำความเข้าใจในเนื้อหาใหม่ให้เข้าใจ ก่อนที่จะศึกษาเรื่องต่อ ๆ ไป
3. หากต้องการศึกษา รายละเอียดเนื้อหาเพิ่มเติมจากหนังสือสรุปเนื้อหาหนังสือเรียนนี้ ให้ผู้เรียนศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสือเรียน หรือครูผู้สอนของท่าน

บทที่ 1 ทัศนศิลป์ไทย

เรื่องที่ 1.1 จุด เส้น สี แสง เงา รูปร่าง และรูปทรงที่ใช้ในทัศนศิลป์ไทย

จุดและเส้นให้ความรู้สึกทางทัศนศิลป์อย่างไร

จุด เป็นองค์ประกอบที่เล็กที่สุด การนำจุดมาเรียงต่อกันจะเป็นเส้น โดยเส้นต่าง ๆ ให้ความรู้สึก ดังนี้

เส้นตรงแนวตั้ง ให้ความรู้สึกแข็งแรง สูงเด่น สง่างาม น่าเกรงขาม

เส้นตรงแนวนอน ให้ความรู้สึกสงบราบเรียบ กว้างขวาง การพักผ่อน หยุดนิ่ง

เส้นตรงแนวเฉียง ให้ความรู้สึกไม่ปลอดภัย การลี้ภัย ไม่หยุดนิ่ง

เส้นตัดกัน ให้ความรู้สึกประสานกัน แข็งแรง

เส้นโค้ง ให้ความรู้สึกอ่อนโยนนุ่มนวล

เส้นคด ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวไหลเลื่อน ร่าเริง ต่อเนื่อง

เส้นประ ให้ความรู้สึกขาดหาย ลึกลับ ไม่สมบูรณ์ แสดงส่วนที่มองไม่เห็น

เส้นขด ให้ความรู้สึกหมุนเวียนมันง

เส้นหยัก ให้ความรู้สึกขัดแย้ง น่ากลัว ตื่นเต้น แปลกตา

นักออกแบบนำเอาความรู้สึกที่มีต่อเส้นที่แตกต่างกันมาใช้ในงานศิลปะประยุกต์ โดยใช้เส้น มาเปลี่ยนรูปร่าง เพื่อให้เกิดความรู้สึกเคลื่อนไหวและทำให้สื่อความหมายได้ดียิ่งขึ้น

สีคืออะไร แบ่งเป็นกี่ประเภท

สี หมายถึง ลักษณะของแสงที่ปรากฏแก่สายตาของเรา ให้เห็นเป็น สีขาว ดำ แดง เขียว ฯลฯ หรือการสะท้อนของรัศมีของแสงมาสู่ตาเรา

แม่สี คือ สีซึ่งเป็นสีหลัก (สีที่ไม่มีสีอื่นมาผสมเป็นแม่สีได้) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือแม่สีของแสง และแม่สีวัตถุ

1. **สีของแสง** เกิดจากการหักเหของแสงผ่านแท่งแก้วปริซึม มี 7 สี คือ ม่วง คราม น้ำเงิน เขียว เหลือง แสด แดง **แม่สีของแสง** ประกอบด้วย สีแดง สีเขียว และสีน้ำเงิน โดยสามารถผสมแม่สีให้เกิดเป็นสีอื่น ๆ ได้ดังนี้ สีแดง + สีเขียว = สีเหลือง, สีแดง + สีน้ำเงิน = สีม่วงแดง, สีเขียว + สีน้ำเงิน = สีฟ้าอมเขียว

2. แม่สีวัตถุธาตุ เป็นสีที่ได้มาจากธรรมชาติ และจากการสังเคราะห์โดยกระบวนการทางเคมี มี 3 สี คือ สีแดง สีเหลือง และสีน้ำเงิน เมื่อนำมาผสมกันจะทำให้เกิด วงจรสี โดยมีหลักการผสมสีดังนี้

สีแดง + สีเหลือง = สีส้ม, สีแดง + สีน้ำเงิน = สีม่วง, สีเหลือง + สีน้ำเงิน = สีเขียว

วรรณะของสีคืออะไร ประกอบด้วยสีใดบ้าง

วรรณะของสี คือ สีที่ให้ความรู้สึกร้อน-เย็น ในวงจรสีจะมีสีร้อน 7 สี และสีเย็น 7 สี โดยจะมีสีม่วงกับสีเหลือง ซึ่งเป็นได้ทั้งสองวรรณะ

1. สีร้อน ให้ความรู้สึกรุนแรง ร้อน ตื่นเต้น ประกอบด้วย สีเหลือง สีเหลืองส้ม สีส้ม สีแดงส้ม สีแดง สีม่วงแดง สีม่วง

2. สีเย็น ให้ความรู้สึกเย็น สงบ สบายตาประกอบด้วย สีเหลือง สีเขียวเหลือง สีเขียว สีเขียวน้ำเงิน สีน้ำเงิน สีม่วงน้ำเงิน สีม่วง

สีตรงข้าม หรือสีตัดกัน หรือสีคู่ปฏิปักษ์ เป็นสีที่มีค่าความเข้มของสีตัดกันอย่างรุนแรง โดยมากไม่นิยมนำมาใช้ร่วมกัน การนำสีตรงข้ามกันมาใช้ร่วมกัน อาจกระทำได้โดย 1. มีพื้นที่ของสีหนึ่งมาก อีกสีหนึ่งน้อย 2. ผสมสีอื่น ๆ ลงไปในสีใดสีหนึ่ง หรือทั้งสองสี 3. ผสมสีตรงข้ามลงไปในสีทั้งสองสี

สีกลาง คือ สีที่เข้าได้กับสีทุกสี สีกลางในวงจรสี มี 2 สี คือ สีน้ำตาล กับ สีเทา สีน้ำตาล

สีให้ความรู้สึกอย่างไร

สีแดง ให้ความรู้สึกร้อน รุนแรง ทำท่าย ตื่นเต้น ระวัง มีพลัง ความรัก ความสำคัญ

สีส้ม ให้ความรู้สึกร้อน อบอุ่น สดใส มีชีวิตชีวา การปลดปล่อย ความเปรี๊ยะ การระวัง

สีเหลือง ให้ความรู้สึก แจ่มใส ความร่าเริง ความเบิกบานสดชื่น ชีวิตใหม่ ความสด ใหม่

สีเขียวแก่ จะทำให้เกิดความรู้สึกเศร้าใจความแก่ชรา

สีน้ำเงิน ให้ความรู้สึกสงบ สุขุม สุขภาพ หนักแน่น เครื่องขริ้ม เอาการเอางาน ละเอียดรอบคอบ

สีฟ้า ให้ความรู้สึก ปลอดโปร่งโล่ง กว้าง เบา สะอาด ปลอดภัย สว่าง ลมหายใจ ความ เป็นอิสระเสรีภาพ การช่วยเหลือ แบ่งปัน

สีคราม จะทำให้เกิดความรู้สึกสงบ

สีม่วง ให้ความรู้สึก มีเสน่ห์ น่าติดตาม เร็นลับ ซ่อนเร้น มีอำนาจ มีพลังแฝงอยู่
 ความรัก ความเศร้า ความผิดหวัง ความสงบ ความสูงศักดิ์
 สีนํ้าตาล ให้ความรู้สึกเก่า นึก สงบเงียบ
 สีขาว ให้ความรู้สึกบริสุทธิ์ สะอาด ใหม่ สดใส
 สีดำ ให้ความรู้สึกหนัก หดหู่ เศร้าใจ ทึบตัน
 สีชมพู ให้ความรู้สึก อ่อนโยน นุ่มนวล อ่อนหวาน ความรัก เอาใจใส่ นุ่มสาว น่ารัก
 สดใส
 สีโพล จะทำให้เกิดความรู้สึกกระชุ่มกระชวย ความเป็นหนุ่มสาว
 สีเทา ให้ความรู้สึก เศร้า อาลัย ท้อแท้ ลึกลับ หดหู่ ความขร่า ความสงบ เงียบ สุภาพ
 สุขุม ถ่อมตน
 สีทอง ให้ความรู้สึกหรูหรา โอ่อ่า มีราคา สูงค่า สิ่งสำคัญ ความเจริญรุ่งเรือง ความสุข
 ความร่ำรวย การแผ่กระจาย

การประยุกต์ใช้สี ควรคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง

1. การใช้สีกลมกลืนกัน เป็นการใช้สีหรือนํ้าหนักของสีให้ใกล้เคียงกัน หรือคล้ายคลึงกัน เช่น การใช้สีแบบเอกรงค์ เป็นการใช้สีเดียวที่มีนํ้าหนักอ่อนแก่หลายลำดับ
2. การใช้สีตัดกัน จะช่วยให้เกิดความน่าสนใจในทันทีที่พบเห็น โดยควรคำนึงถึงความ เป็นเอกภาพด้วย วิธีการใช้มีหลายวิธี เช่น ใช้สีให้มีปริมาณต่างกัน เช่น ใช้สีแดง 20 % สีเขียว 80%

แสงและเงาคืออะไรมีความสำคัญอย่างไร

แสงและเงา หมายถึง แสงที่ส่องมากระทบพื้นผิวที่มีสีอ่อนแก่และพื้นผิวสูงต่ำ โค้งนูน เรียบหรือขรุขระ ทำให้ปรากฏแสงและเงาแตกต่างกัน ความเข้มของเงาจะขึ้นอยู่กับความเข้มของแสง แสงสว่างมากเงาจะเข้มขึ้น แสงสว่างน้อย เงาจะไม่ชัดเจน

ความสำคัญของคนํ้าหนักของแสงและเงา คือ ให้ความแตกต่างระหว่างรูปและพื้น หรือรูปทรงกับที่ว่าง ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว ให้ความรู้สึกเป็น 2 มิติ แก่รูปร่าง และความ เป็น 3 มิติแก่รูปทรง ทำให้เกิดระยะความตื้น - ลึก และระยะใกล้ - ไกลของภาพ และทำให้เกิดความกลมกลืนประสานกันของภาพ

เรื่องที่ 1.2 ความหมายและความเป็นมาของทัศนศิลป์ไทย

ศิลปะไทยมีความเป็นมาอย่างไร

ศิลปะไทยแบ่งได้เป็นยุคต่าง ๆ ดังนี้

1. ยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทย หมายถึง ช่วงก่อนที่คนไทยจะรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น ยังไม่มี ราชธานีของตนเองที่แน่นอน แบ่งเป็น

1.1 แบบทวาราวดี (ราว พ.ศ. 500 - 1200) ศูนย์กลางอยู่นครปฐม เป็นศิลปะแบบอุดมคติ รุ่นแรกเป็นฝีมือชาวอินเดีย แต่มาระยะหลังเป็นฝีมือของชาวพื้นเมือง ศิลปะที่สำคัญคือ

- ประติมากรรม พระพุทธรูปแบบทวาราวดี สังเกตได้ชัดเจนคือพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทและยกพระหัตถ์ขึ้น โดยส่วนมากสลักด้วยหินปูน เช่น บริเวณพระปฐมเจดีย์ คือธรรมจักรกับ กวางหมอบ

- สถาปัตยกรรม ได้แก่ โบราณสถาน เช่น เจดีย์ วัด สถูป สำหรับเจดีย์นครปฐม ถ้ายกเอาพระปรารักษ์ที่อยู่ข้างบนออกจะเห็นว่ามียูปร่างคล้ายสถูปที่สร้างครั้งพระเจ้าอโศก ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดีย โดยมีการทำเป็นฐานสี่เหลี่ยม มีองค์ระฆังเป็นรูปโอคว่ำ และมียอดแหลมอยู่ข้างบน ส่วนอีกแบบหนึ่งมีฐานเป็นรูปเหลี่ยมเช่นกัน แต่มีองค์ระฆังเป็นรูปคล้ายกับบาตรคว่ำและมียอดทำเป็นแผ่นกลม ๆ วางซ้อนกันขึ้นไป บนยอดสุดมีลูกแก้ว

1.2 แบบศรีวิชัย (ราว พ.ศ. 1200 - 1700) เป็นศิลปะแบบอินเดีย - ชาวศูนย์กลางของศิลปะนี้อยู่ที่ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

- ประติมากรรม พระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ส่วนมากทำด้วยสัมฤทธิ์และศิลา พบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระโพธิสัตว์ที่เก่าที่สุดคือพระโพธิสัตว์ซึ่งสลักด้วยศิลา ซึ่งได้รับอิทธิพลแบบคุปตะ ส่วนพระโพธิสัตว์ที่สวยงามที่สุด คือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งหล่อด้วยสัมฤทธิ์ แต่เหลือเพียงครึ่งองค์ ได้รับอิทธิพลศิลปะแบบหลังคุปตะและ ปาละเสนะ พระพิมพ์ส่วนมากทำด้วยดินดิบ

- สถาปัตยกรรม มีอยู่มากที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น พระบรมธาตุไชยา ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับบรรดาเจดีย์ในเกาะชวามาก มีฐานเตี้ยรองรับ อาคารแบบย่อมุม และมีมุขยื่นออกมาทั้งสี่ทิศและมียอดทำเป็นฉัตร

1.3 แบบลพบุรี (ราว พ.ศ. 1700 - 1800) มีลักษณะคล้ายของขอม ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองลพบุรี ศาสนาพราหมณ์เข้ามามีบทบาทตามความเชื่อ สร้างเทวสถานอันใหญ่โตแข็งแรงคงทน

- ประติมากรรม ลักษณะพระพุทธรูปมีหน้าผากกว้าง คางเป็นเหลี่ยม ปากแบะ ริมฝีปากหนา พระขนงนูนเป็นสัน พระนาสิกโค้งและยาว พระหनुเป็นปมป้าน ไรพระศกที่ต่อกับพระนลาฏหนาโต อุณห์ศใหญ่เป็นรูปฝ่าซี มีลวดลายคล้ายมงกุฎเทวรูป มีทั้งพระพุทธรูปประทับนั่งและยืน นิยมสร้างพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิปางนาคปรกกันมาก พระพุทธรูปมีทั้งหล่อด้วยสัมฤทธิ์ และสลักด้วยศิลา นอกจากนี้ก็ยังมีพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หรือนางปัญญาบารมี เทวรูปก็มี เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ นอกจากนี้ก็ยังมีพระพิมพ์ ทั้งที่สร้างด้วยดินเผาและโลหะ

- สถาปัตยกรรม สร้างปราสาทเป็นเทวสถาน การก่อสร้างใช้วัสดุที่แข็งแรงทนทาน ที่มีอยู่ตามท้องถิ่น เช่น ศิลาแลง หินทราย สร้างขึ้นทั้งในศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ที่สำคัญได้แก่ ปราสาทสามยอด จังหวัดลพบุรี, ปราสาทแขก จังหวัดลพบุรี, ปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา, ปราสาทหินศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์, ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์, ปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์

2. ช่วงศิลปะไทย หมายถึง ช่วงที่คนไทยรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีราชธานีที่แน่นอนแล้ว เป็นการผสมผสานของวัฒนธรรมอินเดีย จีนและชาติทางตะวันตก แบ่งออกเป็น 5 สมัยคือ

2.1 สมัยเชียงแสน ศิลปะเชียงแสน นับเป็นศิลปะไทยอย่างแท้จริง เป็นศิลปะที่กำเนิดขึ้นในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นชื่อเมืองเก่าในจังหวัดเชียงราย

- ประติมากรรม ได้แก่ พระพุทธรูปทั้งที่หล่อด้วยสำริดและปั้นด้วยปูน พระพุทธรูปเชียงแสนมี 2 รุ่น คือ

รุ่นที่ 1 เป็นพระพุทธรูปที่มีพระรัศมีเป็นดอกบัวตูมหรือลูกแก้ว ขมวดพระเกศาใหญ่ พระพักตร์กลมอมยิ้ม พระหนุ (คาง) เป็นปม พระองค์อวบ พระอุระนูนและกว้าง ดุจหน้าอกสิงห์ ชายจีวรเหนือพระอังสาซ้ายสั้นปลายมีแฉกเป็นเขี้ยวตะขาบ ขอบทำปางมารวิชัย และขัดสมาธิเพชร (แลเห็นฝ่าพระบาททั้ง 2 ข้าง) และที่ฐานจะทำเป็นรูปบัวคว่ำและบัวหงายเป็นพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลแบบปาละของอินเดีย

รุ่นที่ 2 เรียกว่าเชียงแสนรุ่นหลังหรือเชียงใหม่ เป็นพระพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย มีลักษณะ พระรัศมีเป็นดอกบัวตูมที่สูงขึ้น บางครั้งก็เป็นเปลวแบบสุโขทัย ขมวดพระเกศาเล็ก พระวรกายบางองค์ก็อวบอ้วนและพระอุระนูน แต่มีชายจีวรยาวลงมาถึงพระนาภี ขอบทำนั่งขัดสมาธิราบ ประติมากรรมรูปปั้นรูปเทวดาและนางฟ้า ที่ประดิษฐาน

เจดีย์ วัดเจ็ดยอด สร้างในสมัยพระเจ้าติโลกราช มีทรวดทรงเช่นเดียวกับพระพุทธรูปเชียงแสน รุ่น 2

- สถาปัตยกรรม โบสถ์ วิหาร ตัวอาคารก่ออิฐถือปูน หลังคาเป็นแบบทรงสูงชันซ้อนกันหลายชั้น ลดหลั่นขึ้นไปถึงยอด หลังคาโบสถ์ วิหารสมัยเชียงแสนมีลักษณะพิเศษคือ “เป็นหลังคาที่แสดงโครงสร้างเปิดเผย” คือไม่มีฝ้าเพดาน จึงสามารถมองเห็นเครื่องหลังคาเกือบทุกชิ้น การประดับตกแต่งอาคารนิยมตกแต่งด้วยเครื่องไม้แกะสลักและลายรูปปั้น ลักษณะเจดีย์แบบต่างๆ ไปของเชียงแสนจะมีฐานสูงมาก องค์กรซึ่งถูกบีบให้เล็กลง มีบัลลังก์ปล้องไฉนและที่ยอดมีฉัตรกัน เจดีย์บางองค์เป็น 8 เหลี่ยม และบางองค์เป็นเจดีย์ทรงกลม

2.2 สมัยสุโขทัย สุโขทัยได้รับการยอมรับกันว่าเป็นสมัยที่ศิลปะไทยเจริญถึงขั้นสูงสุด โดยเฉพาะการสร้างพระพุทธรูปมีลักษณะเป็นของตนเองมากที่สุด

- ประติมากรรม การสร้างพระพุทธรูป มีการสร้าง พระพุทธรูปครบ 4 อิริยาบถ คือ พระพุทธรูปยืน นั่ง เดิน นอน พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย แบ่งออกได้เป็น 4 หมวด คือ

1. หมวดใหญ่ มีพระพักตร์รูปไข่ พระขนงโก่ง พระนาสิกงุ้ม ไม่มีไรพระศก ถ้ามีก็เป็นเส้นตื้นๆ ไม่นูนขึ้นมากนัก พระโอษฐ์อมยิ้ม รัศมีเป็นเปลว พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก พระองค์อ่อนช้อย งามสง่า จีวรไม่แข็งกระด้าง ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรยาวลงมาถึงพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ ชอบทำปางมารวิชัยประทับนั่งขัดสมาธิราบ ฐานเป็นหน้ากระดานเกลี้ยง พระพุทธรูปหมวดใหญ่จัดว่าเป็นแบบสุโขทัยแท้

2. หมวดกำแพงเพชร แบบนี้รูปร่างหน้าตาดูจืดกว่าหมวดใหญ่ พระพักตร์ตอมนบนกว้าง พระหนุเสี้ยม

3. หมวดพระพุทธรูปชินราช พระพักตร์รูปไข่ค่อนข้างกลม พระปรารค์ค่อนข้างอวบ พระอาการสงบเสงี่ยม พระองค์แข็งมากกว่าอ่อนช้อย นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่มีปลายเสมอกัน เช่น พระพุทธรูปชินราชองค์จริงที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก และพระพุทธรูปชินราชองค์จำลองที่วัดเบญจมบพิตร

4. หมวดเบ็ดเตล็ด หรือหมวดวัดตะกวน พระพุทธรูปมีรัศมีเป็นดอกบัวตูม ชายจีวรหรือสังฆาฏิสั้น พระนลาฏแคบ ฐานประดับด้วยกลีบบัว พระพุทธรูปสีหิงค์ก็ได้มาจากเกาะลังกา ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง แต่ลักษณะฝีมือช่างเป็นศิลปะไทยปนลังกา พระพิมพ์มีทั้งทำด้วยดินเผาและโลหะ แต่ชอบทำพระปางลีลามาก และชอบทำพระประทับนั่งหลายๆ สิบองค์ในแผ่นพิมพ์อันเดียวกัน เรียกว่า พระกำแพงห้าร้อย นอกจากนี้ก็ยังมีเทวรูปในศาสนาพราหมณ์ คือ พระอินทร์ และพระนารายณ์

- สถาปัตยกรรม การสร้างโบสถ์จะมีขนาดเล็กกว่าวิหารมาก ส่วนหลังคาประดับด้วยเครื่องสังคโลก เช่น ส่วนของช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ อันเป็นลักษณะพิเศษของสถาปัตยกรรมสุโขทัย **เจดีย์** รูปแบบของเจดีย์ได้รับอิทธิพลจากเจดีย์ลังกา คือ เจดีย์ทรงระฆังกลม ที่ฐานเจดีย์มีรูปช้างล้อมรอบ เช่น เจดีย์วัดช้างล้อม ที่อำเภอศรีสัชนาลัย สุโขทัย นอกจากนี้สุโขทัยยังสร้างเจดีย์ที่มีลักษณะของสุโขทัยเอง เป็นแบบสุโขทัยแท้เรียกว่า “**เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์**” คือ เป็นเจดีย์ที่มีฐานสูงย่อมุมไม้ 20 ที่สำคัญคือ องค์ระฆังทำเป็นรูปดอกบัวตูมหรือพุ่มข้าวบิณฑ์ นี่คือเจดีย์ที่มีลักษณะพิเศษไม่เคยมีในสมัยอื่นมาก่อนเลย

- จิตรกรรม พบหลักฐานมีน้อยมาก ส่วนใหญ่เขียนตกแต่งสถาปัตยกรรมด้วยสีฝุ่น จึงสลายตัวไปตามกาลเวลา แต่เท่าที่พบ เช่น ที่ผนังสถูปวัดเจดีย์เจ็ดแถวศรีสัชนาลัย ชุ่มสถูปวัดมหาธาตุสุโขทัย สีที่ใช้เขียนภาพได้มากจากธรรมชาติโดยตรง คือ ดินและยางไม้ มักระบายสีแดง ตัดเส้นดำ ผมน้ำขาว ลวดลายมีสีเหลืองบ้างเล็กน้อย จิตรกรรมอีกลักษณะหนึ่งคือการเขียนลวดลายลงบนเครื่องถ้วยชามสังคโลก ซึ่งเป็นศิลปะหัตถกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะสมัยสุโขทัย สามารถส่งขายเป็นสินค้าออก แหล่งผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ที่เตาทุเรียง ปัจจุบันอยู่ในเขตเมืองศรีสัชนาลัย

2.3 สมัยอู่ทอง เป็นศิลปะที่เกิดขึ้นในภาคกลางของประเทศไทย ได้รับอิทธิพลจากศิลปะทวารวดี ขอม เขียงแสนและศิลปะสุโขทัย พบมากที่สุดในบริเวณรอบเกาะเมืองอยุธยา เมืองลพบุรี สุพรรณบุรี และเมืองสรรค์บุรี (อยู่ในเขตจังหวัดชัยนาท) ศิลปะอู่ทองเป็นศิลปะอันเนื่องมาจาก พระพุทธศาสนานิกายหินยาน

- ประติมากรรม พระพุทธรูปแบบอู่ทอง มีโรพระศก ชายจีวรหรือสังฆาฏิตัดเป็นเส้นตรง ประทับขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัยและมีฐานเป็นหน้ากระดานแฉ่นเป็นร่องเข้าข้างใน สำหรับอิทธิพลทวารวดีและขอมผสมกัน พระพุทธรูป มักมีรัศมี เป็นรูปบัวตูม ส่วนอิทธิพลขอมหรือลพบุรี พระพุทธรูปจะมีรัศมี เป็นเปลว ถึงแม้จะมีอิทธิพลของ ศิลปะสุโขทัยเข้ามาปนอยู่มาก แต่พระพุทธรูปก็ยังคงมีโรพระศก และฐานเป็นหน้ากระดานแฉ่นเป็นร่องเข้าข้างใน

- สถาปัตยกรรม เจดีย์ที่มีทรวดทรงสูงชะลูดและเป็นเจดีย์ทราย ที่บริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองลพบุรี เจดีย์วัดแก้ว เมืองสรรค์บุรี จังหวัดชัยนาท ส่วนพระมหาธาตุ ที่จังหวัดชัยนาท เจดีย์แบบอู่ทองมีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลม มีเจดีย์บริวารประกอบโดยรอบ ปรากฏแบบอู่ทองก็มี เช่น ปรากฏองค์ใหญ่ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองลพบุรี ซึ่งเป็นปรากฏที่เลียนแบบปรากฏขอม แต่ได้แก้ไขให้มีรูปทรงสูงขึ้น

2.4 สมัยอยุธยา (ราว พ.ศ. 1893 - 2310) มีความเชื่อว่ากษัตริย์คือ สมมุติเทพ อันได้รับอิทธิพลจากลัทธิเทวราชของขอม

- ประติมากรรม พระพุทธรูปในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย แต่ยังคงลักษณะของอุ้งท้องไว้บ้าง จึงดูไม่งดงามเท่าที่ควร แต่ฐานมีลวดลายเครื่องประดับมากมาย หลังจากรัชกาลของพระรามาธิบดีที่แล้ว พระพุทธรูปนิยมสลักด้วยศิลาทรายมาก พระพุทธรูปในสมัยพระเจ้าปราสาททองและพระนารายณ์มหาราช มักจะมีพระเนตรและพระโอษฐ์เป็นขอบสองชั้น หรือไม่ก็มีพระมัสสุเล็ก ๆ อยู่เหนือพระโอษฐ์ นอกจากการสลักพระพุทธรูปแล้ว ก็มีพระพุทธรูปทรงเครื่อง ซึ่งนิยมทำกันมากในปลายสมัยอยุธยาที่เรียกว่า พระทรงเครื่องใหญ่ และทรงเครื่องน้อย โดยเฉพาะพระทรงเครื่องน้อยจะมีกรรเจียกยื่นเป็นครีบอกออกมาเหนือใบพระกรรณด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นลักษณะแบบอยุธยาอย่างแท้จริง

- สถาปัตยกรรม แบ่งออกเป็น 4 สมัย คือ

1. สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) และสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สถาปัตยกรรมในสมัยนี้ได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบลพบุรีหรืออุ้งทองมากกว่าสมัยสุโขทัย เช่น ที่วัดพุทธไสวรรย์ วัดพระราม วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดราชบูรณะ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ที่จังหวัดพิษณุโลก วัดเหล่านี้จะสร้างสถาปัตยกรรมรอบภายในวัด เพราะถือว่าสถาปัตยกรรมเป็นประธานของพระอาราม และมักสร้างเป็นปราสาทอย่างแบบลพบุรีหรืออุ้งทอง

2. สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สถาปัตยกรรม เปลี่ยนจากการสร้างพระสถาปัตยกรรมเป็นพระเจดีย์อย่างทรงลังกา เช่น พระเจดีย์ใหญ่สามองค์ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ พระเจดีย์ใหญ่ที่วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง อิทธิพลทางศิลปะขอมได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งหนึ่ง เช่น การสร้างปราสาทเป็นประธานของวัดที่วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการสร้างเจดีย์แบบย่อมุมไม้สิบสองขึ้นด้วย ที่ตั้งงามมากคือ เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ที่วัดชุมพลนิกายาราม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. สมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ นิยมสร้างเจดีย์ไม้สิบสอง มีการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดเก่า เช่น พระเจดีย์ใหญ่ที่วัดภูเขาทอง ในระยะปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาโบสถ์วิหารมักทำฐานและหลังคาเป็นเส้นอ่อนโค้ง แบบตักห้องข้างหรือแบบกาบสำเภา อันถือเป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมแบบอยุธยา ส่วนผนังโบสถ์ วิหาร ก่ออิฐและเจาะผนังเป็นช่องลูกกรง

เสาก่ออิฐเป็นเสากลมและแปดเหลี่ยม มีบัวหัวเสาเป็นรูปบัวตูม ไม่นิยมสร้างให้มีชายคายื่นออกมาจากบัวหัวเสามาก

- จิตรกรรม นิยมใช้สีหลายสี มักปิดทองบนรูปและลวดลาย แต่การเขียนภาพต้นไม้ภูเขาและน้ำยังแสดงให้เห็นอิทธิพลจีนอยู่ ได้แก่ จิตรกรรม ฝาผนังที่โบสถ์วัดใหญ่ จังหวัดเพชรบุรี เขียนเรื่องเทพชุมนุม จิตรกรรมฝาผนังที่พระวิหารหลวงวัดมหาธาตุ ภาพเขียนในพระสถูปใหญ่ ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

จิตรกรรมอีกประเภทหนึ่งของศิลปะอยุธยา คือ ลายรดน้ำที่เขียนประดับตู้พระธรรม ที่จัดวางงดงามที่สุด ได้แก่ ลายน้ำบนตู้พระธรรมฝีมือครูวัดเชิงหวาย

2.5 ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มตั้งแต่สถาปนากรุงเทพฯ ขึ้นเป็นราชธานี

(พ.ศ. 2325) ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ แบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ

ยุคที่ 1 ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3

- ประติมากรรม ในรัชกาลที่ 1 ไม่ค่อยพบว่าได้สร้างประติมากรรมประเภทพระพุทธรูปขึ้นมาใหม่มากนัก แต่นิยมการอัญเชิญพระพุทธรูปจากโบราณสถานที่ยกร้างจากเมืองอื่น มาเก็บรักษาไว้ การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องนิยมสร้างต่อเนื่องจากสมัยอยุธยาตอนปลาย มีทั้งพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่และทรงเครื่องน้อย แต่สมัยรัตนโกสินทร์เน้นเครื่องประดับองค์มากกว่าทรวดทรงและสีพระพักตร์

- สถาปัตยกรรม ในสมัยรัชกาลที่ 1 และ 2 นิยมสร้างโบสถ์ วิหาร ปราสาทราชวังเลียนแบบสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย เช่น พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เจดีย์พระศรีสรรเพชญ์ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และเจดีย์ทรงลังกา เจดีย์และปราสาทได้รับอิทธิพลจากอยุธยาและอิทธิพลขอม แต่ได้มีการแก้ไขรูปทรงจนได้ลักษณะเฉพาะของปราสาทสมัยรัตนโกสินทร์ คือ เป็นปราสาทที่มีฐานสูงเรียวธาตุและยอดเล็ก ส่วนยอดมีปราสาทเล็กประดับสี่ทิศ เช่น ปราสาทวัดอรุณราชวราราม และปราสาทที่วัดราชบูรณะเชิงสะพานพุทธยอดฟ้าฯ กรุงเทพฯ สมัยรัชกาลที่ 3 นิยมสร้างโบสถ์ วิหาร อันได้รับอิทธิพลจากจีน ลักษณะสถาปัตยกรรมคือ โบสถ์ วิหาร จะไม่มี ซ่อฟ้า ไบระกา หางหงส์ตั้งแต่ก่อน เช่น พระวิหารที่วัดเทพธิดาราม วิหารวัดกัลยาณมิตร กรุงเทพฯ เป็นต้น การประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมนิยมตกแต่งด้วยขามเบญจรงค์เป็นลายดอกไม้ เช่น ที่หน้าบันโบสถ์ วิหาร มณฑป และซุ้มประตูทรงมงกุฎ ทำให้ดูงดงามแปลกตา

- จิตรกรรม ได้รับอิทธิพลจากจิตรกรรมอยุธยาตอนปลาย จิตรกรรมที่สำคัญ ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังที่หอไตรวัดระฆังโฆสิตาราม จิตรกรรมฝาผนังเจริญถึงขั้นสูงสุดในสมัย

รัชกาลที่ 3 เป็นยุคทองของจิตรกรรมไทย จิตรกรรมฝาผนังในสมัยนี้ มีลักษณะการจัดองค์ประกอบภาพคือ ตอนบนของผนังเขียนภาพ เทพชุมนุม เรียงขึ้นไป 2 - 4 ชั้น ทุกภาพหันหน้าไปทางพระประธานในโบสถ์ ตอนล่างแถวเดียวกับหน้าต่าง เขียนเป็นภาพพุทธประวัติหรือทศชาติ ด้านหน้าพระประธาน เขียนภาพพุทธประวัติตอนมารวิชัย ภาพเขียนในสมัยนี้ล้วนใช้สีหลายสีและปิดทองบนภาพทั้งสิ้น สีพื้นเป็นสีเข้มกว่าสมัยอยุธยาอย่างมาก

ยุคที่ 2 ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา อยู่ในช่วงที่ประเทศไทยกำลังเปลี่ยนแปลงพัฒนาบ้านเมือง มีการเปิดสัมพันธไมตรีกับต่างชาติ โดยเฉพาะกับชาติตะวันตก ทำให้เกิดมีการผสมผสาน การสร้างงานศิลปกรรมขึ้นระหว่างรูปแบบศิลปะเดิมของไทย กับรูปแบบและกฎเกณฑ์ทางศิลปกรรมตะวันตก ส่งผลให้ศิลปกรรมของไทยในยุคที่ 2 นี้ มีลักษณะใหม่แปลกตาขึ้น

-จิตรกรรม มีการนำความเชื่อในการสร้างจิตรกรรมแนวอุดมคติแบบไทย ผสมกลมกลืนกับแนวเหมือนจริงแบบตะวันตก มีการนำวิธีการทัศนียวิทยาที่แสดงความลึกเป็น 3 มิติ มีระยะใกล้ ไกล และวิธีการจัดภาพแบบเป็นจริงในธรรมชาติมาใช้ในการเขียนภาพจิตรกรคนสำคัญ ได้แก่ ขรัวอินโข่ง ซึ่งมีผลงานปรากฏในโบสถ์วัดบรมนิวาส วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ วัดมณีมาวาส จังหวัดสงขลา

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เรียกได้ว่าเป็นยุคของการปฏิรูป (Age of Reform) หรือยุคของการทำประเทศให้ทันสมัย มีการสร้างศิลปะแนวตะวันตกเพิ่มขึ้น เช่น มีการเขียนภาพเหมือนของบุคคล ซึ่งแต่ก่อนไม่นิยม และการเขียนภาพไม้ใช้เพื่อตกแต่งโบสถ์ วิหาร ตามความศรัทธาในศาสนาเพียงอย่างเดียวแล้ว แต่เป็นการเขียนภาพเพื่อประดับในวังหรือในบ้าน ส่วนลักษณะการเขียนภาพคน ก็มีการเขียนกล้ามเนื้อและสัดส่วนให้ถูกต้องตามความเป็นจริงในธรรมชาติ

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้สั่งช่างเขียนจากอิตาลี คือ นายคาร์โล ริโกลี (Carrlo Rigoli) มาร่วมกับช่างเขียนไทย เขียนภาพตกแต่งพระราชวัง และพระที่นั่งต่างๆ เช่น ภาพพระกรณียกิจของรัชกาลที่ 5 ภายในโดม ของพระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นต้น

-สถาปัตยกรรม สมัยรัชกาลที่ 5 เกิดอาคารรูปทรงแปลกตาเกิดขึ้นมากมาย เช่น พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เป็นแบบตะวันตกผสมแบบไทย อาคารพระที่นั่งอนันตสมาคม สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมสมัยเรเนอซองส์ของอิตาลี โบสถ์วัดนิเวศธรรมประวัติที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างเลียนแบบสถาปัตยกรรมของโกธิค (Gothic) และ

ในการสร้างงานสถาปัตยกรรมเหล่านั้น ได้มีการนำเอาจิตรกรรมและประติมากรรมเข้าไป ตกแต่งด้วย

-ประติมากรรม นอกจากการสร้างพระพุทธรูปเลียนแบบพระพุทธรูปสมัยอื่น ๆ แล้วยังหันมาสร้างพระพุทธรูปที่มีรูปร่างเหมือนคนจริง มีกล้ามเนื้อ และมีสัดส่วนถูกต้อง เช่น พระพุทธรูปศิหิงค์ปฏิมากร พระพุทธรูปปางไสยาสน์ประดิษฐาน ณ วัดราชาธิวาส พระพุทธรูปวชิรญาณในพระวิหารแก่ง วัดบวรนิเวศ พระพุทธรูปอังคีรส และพระพุทธรูปชินราชในพระอุโบสถ วัดราชบพิธและวัดเบญจมบพิตร มีการสร้างประติมากรรมและงานตกแต่งศาสนสถานเป็นจำนวนมาก เช่น การปั้นหล่อพระราชนุสาวรีย์ประจำรัชกาลที่ 1 , 2 และ 3 สัตว์หิมพานต์ เทพชุมนุม ครุฑ ยักษ์ ประดับในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

สมัยรัชกาลที่ 6 ทรงโปรดให้ตั้งกรมศิลปากรขึ้นในปี พ.ศ. 2455 ในปี พ.ศ. 2456 ทรงโปรดให้ตั้งโรงเรียนทางด้านงานช่างศิลป์ของไทยขึ้น โดยพระราชทานชื่อว่า โรงเรียนเพาะช่าง ในปี พ.ศ.2488 จึงสั่งประติมากรจากอิตาลี ชื่อ ศาสตราจารย์ คอราโด เพอโรซี (ศิลปิน พีรศรี) มาดำเนินงานเกี่ยวกับอนุสาวรีย์พระมหากษัตริย์ไทยที่สำคัญไว้หลายแห่ง

ยุคที่ 3 ตั้งแต่รัชกาลที่ 7 ถึงรัชกาลที่ 9

ในสมัยรัชกาลที่ 7 มีการฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 150 ปี ได้มีการบูรณะภาพเขียนในวัดพระศรีรัตนศาสดารามครั้งใหญ่ ภาพเขียนในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีวิธีการเขียนภาพแบบตะวันตกที่แสดงระยะใกล้ไกล มีความลึกทั้งในการจัดองค์ประกอบภาพ และสิ่งก่อสร้างของปราสาทราชวัง แต่ลักษณะรูปทรงของตัวพระ ตัวนาง ตัวละครอื่น ๆ และเรื่องราวเนื้อหาที่นำมาเป็นโครงเรื่อง ยังคงลักษณะรูปแบบจิตรกรรมไทยอยู่

ในยุคนี้ มีจิตรกรที่สำคัญ คือ พระอนุศาสตร์จิตรกร (จันทร์ จิตรกร) ใช้เทคนิคการเขียนภาพโดยใช้สีน้ำมัน ที่แสดงกายภาคและหลักทางทัศนียวิทยา ที่ถูกต้อง มีการใช้แสงเงาสร้างบรรยากาศให้ภาพดูเป็นจริงตามธรรมชาติ

ในสมัยรัชกาลที่ 8 อยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ศิลปกรรมไทยช่วงนี้ มีการตื่นตัวในการสร้างสรรค์สูง ทั้งในแนวไทยประเพณี และแนวตะวันตก

ในสมัยรัชกาลที่ 9 เป็นยุคที่ศิลปะไทยก้าวเข้าสู่ความเป็นตัวของตัวเอง และค้นหาแนวทางส่วนตัวศิลปิน มีอิสระในการนำเสนอรูปแบบที่มีเนื้อหา เช่น การสร้างงานศิลปะที่มีแรงบันดาลใจจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองอย่างกว้างขวาง ศิลปะที่เกิดขึ้น จึงได้สะท้อนแนวคิด ปรัชญา และเทคนิควิธีการ ตามการ

เปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้ศิลปกรรมไทยได้ก้าวอย่างเข้าสู่ความเป็น ศิลปะร่วมสมัยกับศิลปะสากลอย่างแท้จริง

ศิลปะไทย มีลักษณะอย่างไร

ศิลปะไทยได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย ซึ่งมีลักษณะเด่น คือ ความงามอย่างนิ่มนวล มีความละเอียดประณีต

ศิลปะไทยมาจากธรรมชาติ เช่น ทางหงส์ ติดตั้งอยู่ปลายจันทันมีลักษณะคล้ายทาง หงส์, รวงผึ้ง ใช้ประดับอยู่ใต้ ชื่อ ด้านหน้าของโบสถ์ วิหาร มีลักษณะเป็นรูปคล้ายรังผึ้ง, สาหร่าย ส่วนที่ติดอยู่กับเสาต่อจากรวงผึ้งลงมา, บัวหัวเสา กลีบบัวประดับบนหัวเสา มี รูปแบบมาจากดอกบัว

จิตรกรรมไทยคืออะไร

จิตรกรรมไทย จัดเป็นภาพเล่าเรื่องที่เขียนขึ้นด้วยความคิดจินตนาการของคนไทย โดยทั่วไปมักเป็น 2 มิติ ไม่มีแสงเงา สีพื้น จะเป็นสีเรียบ ๆ เช่น ดำ น้ำตาล เขียว เส้นที่ใช้ มักจะเป็นเส้นโค้งช่วยให้ภาพดูอ่อนช้อย นุ่มนวล ไม่แข็งกระด้าง จิตรกรรมไทยมักพบในวัด ต่าง ๆ เรียกว่า “จิตรกรรมฝาผนัง” มีลักษณะตามอุดมคติของช่างไทย คือ

1. เขียนสีแบน ไม่คำนึงถึงแสงและเงา นิยมตัดเส้นให้เห็นชัดเจน และเส้นที่ใช้ จะแสดง ความรู้สึกเคลื่อนไหวนุ่มนวล
2. เขียนตัวพระ-นาง เป็นแบบละคร มีลีลา ท่าทางเหมือนกัน ผิดแผกแตกต่างกันด้วยสี ร่างกายและเครื่องประดับ
3. เขียนแบบตานกมอง หรือเป็นภาพต่ำกว่าสายตา โดยมุมมองจากที่สูงลงสู่ล่าง จะเห็นเป็นรูป เรืองราวได้ตลอดภาพ
4. เขียนติดต่อกันเป็นตอน ๆ สามารถดูจากซ้ายไปขวาหรือล่างและบนได้ทั่วภาพ โดย ขึ้นแต่ละตอนของภาพด้วยขีดหิน ต้นไม้ กำแพงเมือง เป็นต้น
5. เขียนประดับตกแต่งด้วยลวดลายไทย มีสีทองสร้างภาพให้เด่นเกิดบรรยากาศ สุข สว่างและมีคุณค่ามากขึ้น

ประติมากรรมไทยคืออะไร แบ่งเป็นกี่ประเภท

ประติมากรรมเป็นผลงานศิลปกรรมที่เป็นรูปทรง 3 มิติ มีความสูง ความกว้างและความนูน หรือความลึก มีปริมาตรที่จับต้องได้และกินระยะวางเนื้อที่ในอากาศ เกิดขึ้นจากกรรมวิธีการสร้างสรรค์แบบต่าง ๆ เช่น การปั้นและหล่อ การแกะสลัก การฉลุหรือดุน โดยทั่วไปมี 3 แบบคือ ประติมากรรมแบบลอยตัว สามารถดูได้โดยรอบ ประติมากรรมนูนมีพื้นรองรับสามารถดูได้เฉพาะด้านหน้าและด้านเฉียงเท่านั้น และประติมากรรมแบบเจาะลึกลงไปในพื้นที่ ส่วนใหญ่นั้นเนื้อหาทางศาสนา มักปรากฏอยู่ตามวัดและวัง มีขนาดตั้งแต่เล็กที่สุด เช่น พระเครื่อง เครื่องรางของขลัง จนถึงขนาดใหญ่ที่สุด เช่น พระอัญนะหรือพระอัฐารส ซึ่งเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่

ผลงานประติมากรรมไทย แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. ประติมากรรมไทยที่เกิดขึ้นจากความเชื่อ ความศรัทธา คตินิยมเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ลวดลายของฐานเจดีย์หรือพระปราสาทต่าง ๆ
2. ประติมากรรมไทยพวกเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น โอง หม้อ ไห ครก กระจ่าง
3. ประติมากรรมไทยพวกของเล่น ได้แก่ ตุ๊กตาดินปั้น ตุ๊กตาจากกระดาษ ตุ๊กตาจากผ้า หุ่นกระบอก ปลาตะเพียนสานใบลาน หน้ากาก วัสดุจากเปลือกหอย ชฎาหัวโขน
4. ประติมากรรมไทยพวกเครื่องประดับตกแต่ง เช่น กระจ่างต้นไม้ โคมไฟดินเผา

สถาปัตยกรรมไทยคืออะไร แบ่งเป็นกี่ประเภท

สถาปัตยกรรมไทย หมายถึง ศิลปะการก่อสร้างของไทย โดยมีมูลเหตุที่มาของการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนในแต่ละท้องถิ่น จะมีลักษณะผิดแผกแตกต่างกันไปบ้างตามสภาพทางภูมิศาสตร์ และคตินิยมของแต่ละท้องถิ่น

สถาปัตยกรรมไทย สามารถแบ่งตามลักษณะการใช้งานได้ 2 ประเภท คือ

1. สถาปัตยกรรมที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย มีทั้งเรือนไม้และเรือนปูน เรือนไม้มีอยู่ 2 ชนิด คือ เรือนเครื่องผูก และเรือนเครื่องสับ ลักษณะเรือนไม้ของไทยในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน แต่โดยทั่วไปแล้วจะมีลักษณะสำคัญร่วมกันคือเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่วเอียงลาดชัน

ตำหนักและวัง เป็นเรือนที่อยู่ของชนชั้นสูง พระราชวงศ์ หรือที่ประทับชั้นรองของพระมหากษัตริย์ สำหรับพระราชวังเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ พระที่นั่งเป็นอาคารที่มีห้องพระโรง ซึ่งมีที่ประทับสำหรับออกว่าราชการหรือกิจการอื่น ๆ

2. สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณสงฆ์ที่เรียกว่า วัด ซึ่งประกอบไปด้วยสถาปัตยกรรมหลายอย่าง ได้แก่ โบสถ์ วิหาร กุฏิ หอไตร หอระฆังและหอกลอง สถูป เจดีย์ ซึ่งแบ่งได้ 4 ประเภท คือ 1) ธาตุเจดีย์ 2) ธรรมเจดีย์ 3) บริโภคเจดีย์ และ 4) อุเทสิกเจดีย์

โบสถ์และวิหาร คืออะไร

โบสถ์ หมายถึง สถานที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประชุมทำสังฆกรรม เช่น สวดพระปาฏิโมกข์ และอุปสมบท เป็นต้น

ความงามทางศิลปะของโบสถ์มี 2 ประเภท

1. ความสวยงามภายในโบสถ์ เน้นไปที่ความสงบนิ่ง เพื่อให้ผู้เข้ามากราบไหว้มีสมาธิ เย็นตาและเย็นใจ ความงามที่แท้จริงจะเน้นที่องค์พระพุทธรูปที่ประดิษฐานเป็นพระประธาน โดยเฉพาะ

2. ความสวยงามภายนอก เป็นความงามทั้งโครงสร้างและลวดลายประดับตกแต่ง ความงามภายนอกเน้นสะอาดตา โดดเด่น สีฉ่ำแวววาว ทั้งสีทองและกระจกสี แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของการเคารพนับถือ

สถานที่ใดเรียกว่าโบสถ์ จะมีวิธีสังเกตคือ โบสถ์จะมีใบเสมา หรือซุ้มเสมาล้อมรอบโบสถ์

วิหาร หมายถึง ที่อยู่อาศัย การสังเกตสถานที่ใดเรียกว่าวิหาร เมื่อเข้าไปอยู่ในบริเวณวัดสถานที่สร้างเป็นวิหารจะไม่มีใบเสมาล้อมรอบ ปัจจุบันวิหารใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป เพื่อให้ประชาชนกราบไหว้ เปรียบเสมือนเป็นที่อยู่ของพระพุทธเจ้า

การกำหนดความสำคัญในการวางแผนของอาคารทั้งสอง **โบสถ์จะมีความสำคัญกว่าวิหาร** โบสถ์จะมีโครงสร้างใหญ่กว่า ส่วนใหญ่จะวางแผนให้อยู่ตรงกลาง โดยมีวิหารสร้างประกบอยู่ด้านข้าง

โครงสร้างของโบสถ์ - วิหาร ประกอบด้วย ช่อฟ้า หน้าบัน ใบระกาและหางหงส์
สถูป เจดีย์ คืออะไร

สถูป - เจดีย์ คือ สิ่งก่อสร้างสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า คำว่า
 สถูปเป็นภาษาบาลีหมายถึงมูลดินที่กองสูงขึ้น สันนิษฐานว่ามูลดินนั้นเกิดจากกองเถ้าถ่านของ
 กระดูกคนตายที่ถูกเผาทั่วมกัณสูงขึ้นมาจากกองดิน มีการก่ออิฐปิดทับมูลดิน เพื่อป้องกัน
 ไม่ให้ถูกฝนชะล้าง ในที่สุดการก่ออิฐปิดทับก็สูงขึ้นและกลายเป็นเจดีย์อย่างที่เราเห็นใน
 ปัจจุบัน

สถูป - เจดีย์ ในประเทศไทยได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียและลังกา ต่อมาช่างไทยแต่ละ
 ยุคสมัยพัฒนา ปรับปรุงและกลายเป็นรูปทรงของไทยตามอุดมคติในการสร้างสรรค์
 จินตนาการของช่างไทย เช่น เจดีย์ย่อมุม เจดีย์ทรงระฆัง

ภาพพิมพ์ หมายถึงอะไร

การพิมพ์ภาพ หมายถึง การถ่ายทอดรูปแบบจากแม่พิมพ์ออกมาเป็นผลงานที่มี
 ลักษณะ เหมือนกันกับแม่พิมพ์ทุกประการ และได้ภาพที่เหมือนกันมีจำนวนตั้งแต่ 2 ขึ้นขึ้นไป

การพิมพ์ภาพมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. แม่พิมพ์ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพิมพ์
2. วัสดุที่ใช้พิมพ์ลงไป
3. สีที่ใช้ในการพิมพ์ และ
4. ผู้พิมพ์

ผลงานที่ได้จากการพิมพ์ มี 2 ชนิด คือ

1. ภาพพิมพ์ เป็นผลงานพิมพ์ที่เป็นภาพต่าง ๆ เพื่อความสวยงามหรือบอกเล่าเรื่องราว
 ต่างๆ อาจมีข้อความ ตัวอักษร หรือตัวเลขประกอบ หรือไม่มีก็ได้
2. สิ่งพิมพ์ เป็นผลงานพิมพ์ที่ใช้บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เป็นตัวอักษร ข้อความ
 ตัวเลข อาจมีภาพประกอบหรือไม่มีก็ได้

ประเภทของการพิมพ์ แบ่งออกได้หลายประเภทตามลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายในการพิมพ์ ได้ 2 ประเภท คือ ศิลปภาพพิมพ์ และออกแบบภาพพิมพ์
2. แบ่งตามกรรมวิธีในการพิมพ์ ได้ 2 ประเภท คือ ภาพพิมพ์ต้นแบบ และภาพพิมพ์จำลองแบบ
3. แบ่งตามจำนวนครั้งที่พิมพ์ ได้ 2 ประเภท คือ ภาพพิมพ์ถาวรและภาพพิมพ์ครั้งเดียว
4. แบ่งตามประเภทของแม่พิมพ์ ได้ 4 ประเภท คือ แม่พิมพ์นูน, แม่พิมพ์ร่องลึก, แม่พิมพ์พื้นราบ, แม่พิมพ์ฉลุ

เรื่องที่ 1.3 ความงามและคุณค่าของทัศนศิลป์ไทย

ทัศนศิลป์ไทย มีคุณค่าอย่างไร

“ชีวิตสลาย อาณาจักรพินาศ ผลประโยชน์ของบุคคลมลายหายสิ้นไป แต่ศิลปะเท่านั้นที่ยังคงเหลือ เป็นพยานแห่งความเป็นอัจฉริยะของมนุษย์อยู่ตลอดกาล” (ศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี) จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่างานศิลปะเป็นสมบัติอันล้ำค่าของมนุษย์ที่แสดงความเป็นอัจฉริยะบ่งบอกถึงความเจริญทางด้านจิตใจ และสติปัญญาอันสูงกว่า ซึ่งมีคุณค่าต่อชีวิต และสังคม

ผลงานทัศนศิลป์สามารถแบ่งคุณค่าได้เป็น

1. คุณค่าทางความงาม (Aesthetics Value)
2. คุณค่าทางเรื่องราว (Content Value)
3. คุณค่าในการยกระดับจิตใจ

จะเห็นได้ว่าศิลปกรรมหรือทัศนศิลป์เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น จึงมีการขัดเกลาตกแต่งให้สวยงาม เป็นวัตถุสุนทรีย์ เป็นสิ่งที่มีความงาม ผู้รับรู้ค่าความงามได้ในระดับพื้นที่ ใกล้เคียงกัน เช่น เป็นภาพเขียน ภาพปั้นแกะสลัก หรือเป็นสิ่งก่อสร้างที่สวยงาม แต่การรับรู้ในระดับที่ลึกกลงไปถึงชื่นชอบ ประทับใจ หรือชื่นชมนั้น เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล

เรื่องที่ 1.4 การนำความงามของธรรมชาติมาสร้างสรรค์ผลงาน

ความคิดสร้างสรรค์คืออะไร

ความคิดสร้างสรรค์ คือ กระบวนการคิดของสมองซึ่งมีความสามารถในการคิดได้หลากหลายและแปลกใหม่จากเดิม โดยสามารถนำไปประยุกต์ทฤษฎี หรือหลักการได้อย่างรอบคอบและมีความถูกต้อง จนนำไปสู่การคิดค้นและสร้างสิ่งประดิษฐ์ที่แปลกใหม่หรือรูปแบบความคิดใหม่

ทัศนศิลป์ไทยนำธรรมชาติมาสร้างสรรค์ผลงานอย่างไร

ภาพลายไทย เป็นลายที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยมีธรรมชาติมาเป็นแรงดลบันดาลใจ โดยดัดแปลงธรรมชาติให้เป็นลวดลายใหม่อย่างสวยงาม เช่น ตาอ้อย กำมูปู เปลวไฟ รวงข้าว และดอกบัว ฯลฯ ลายไทยเดิมที่เดียวเรียกกันว่า “กระหนก” หมายถึงลวดลาย เช่น กระหนกลาย กระหนกก้านขด ต่อมาจึงมีคำใช้ว่า “กนก” หมายถึง ทอง กนกปิดทอง กนกตู้ลายทอง

ช่างไทยโบราณแบ่งหมวดหมู่ของศิลปะไทยออกได้ 4 หมวดด้วยกัน คือ

1. **กนก** ภาษาสันสกฤต แปลว่า “หนาม” สำหรับช่างเขียนโบราณ กนก คือ ดงป่าดงไม้ มีแบบฟอร์มคือเปลวไฟเป็นรูปสามเหลี่ยม กนกแบบต่าง ๆ เช่น กนกสามตัว กนกใบเทศ กนกเปลว ฯลฯ

2. **นารี** คือ การเรียนรู้ฝึกฝนเกี่ยวกับการเขียนหน้ามนุษย์ เทวดา นางฟ้า พระ และนางทั้งด้านหน้าตรงและด้านหน้าเพล ซึ่งถือว่าเป็นภาพหลักของภาพไทย เมื่อเขียนได้คล่องแคล่วดีแล้ว จึงฝึกเขียนทั้งตัวในอริยาบถต่าง ๆ ภาพเหล่านี้จะแสดงอารมณ์ด้วย

3. **กระบี่** คือ การฝึกเขียนภาพอมนุษย์ต่างๆ ได้แก่ พวักยักษ์ วานร เป็นต้น

4. **คช** คือ การฝึกเขียนภาพสัตว์สามัญและภาพสัตว์ประติษฐานต่างๆ ในหมวดนี้จะแบ่งสัตว์ที่เขียนเป็นสองประเภท ประเภทแรกคือสัตว์ที่มีอยู่บนโลกมนุษย์ เช่น ช้าง ม้า วัว นก เป็นต้น ประเภทที่สอง คือ สัตว์ประติษฐานหรือสัตว์หิมพานต์ เช่น กินรี ราชสิงห์ เป็นต้น

เรื่องที่ 1.5 ความคิดสร้างสรรค์ในการนำเอาวัสดุและสิ่งของต่าง ๆ มาตกแต่งร่างกาย และสถานที่

เลือกเครื่องแต่งกายอย่างไรให้เหมาะสม

1. **การพิจารณาตนเอง** ควรพิจารณาข้อดีของตนเองเพื่อนำมาปรับปรุงการแต่งกายให้เหมาะสม เช่น การเลือกเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับรูปร่างที่ผอมหรืออ้วน รูปร่างสูงหรือต่ำ สีผิวกาย เพศและวัยรวมถึงบุคลิกภาพ

2. **การรับฟังคำวิจารณ์** การเปิดใจกว้างรับฟังคำวิจารณ์จากบุคคลรอบข้าง จะเป็นข้อมูลที่ช่วยให้เราสามารถทราบจุดเด่นจุดด้อยของร่างกายเรา เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

3. **การแต่งกายให้เหมาะสม** การแต่งกายให้เหมาะสมกับเพศ วัย เวลา สถานที่ จะช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพได้อีกทางหนึ่ง

4. **การพรางส่วนด้อยเน้นส่วนดี** บุคคลทุกคนจะมีจุดเด่นและจุดด้อยของร่างกาย เช่น บางคนหน้าสวยแต่ขาไม่สวย จึงต้องพยายามทำให้ดึงความสนใจให้คนอื่นมองที่จุดเด่น จนกระทั่งลืมมองที่จุดด้อย หรือใช้เสื้อผ้าช่วยพรางส่วนด้อยของร่างกาย

5. **บุคคลที่ร่างกายเตี้ยล่ำ** ควรใช้เสื้อผ้าลายเส้นแนวตั้งหรือเฉียงขึ้น เสื้อผ้าควรใช้ทรงแคบยาวคลุมสะโพก กางเกงควรเป็นแบบเรียบ ๆ ไม่มีจีบ กระโปรงแบบเรียบ ๆ ควรใช้ผ้าสีเข้มแบบทึบทั่ว หลีกเลี่ยงการใช้เข็มขัดเส้นใหญ่ เครื่องประดับควรมีขนาดใหญ่กำลังดี อย่าเลือกแบบที่ใหญ่เกินไป และควรจะเป็นแบบที่สื่อถึงความเบาสบาย

6. **บุคคลที่มีร่างกายอ้วน** ควรใช้เสื้อผ้าลายเส้นแนวตั้ง หลีกเลี่ยงลายเส้นโค้งหยักหรือทรงกลม ไม่ควรใช้เสื้อรัดรูปหรือหลวมมากจนเกินไป แบบเสื้อควรเป็นแบบเรียบ ควรใช้เสื้อผ้าสีเข้มหรือโทนหม่น ๆ เป็นผ้าที่มีน้ำหนัก ควรหลีกเลี่ยงการใส่เสื้อแขนกุดและผ้าที่มันวาว

7. **บุคคลที่มีร่างกายผอม** ควรสวมเสื้อผ้าลายขวางหรือเส้นโค้ง เสื้อผ้าควรมีการหนุนไหล่ ควรใช้เสื้อคอปิดเพื่อบังความผอมของลำคอ ถ้าใส่เสื้อสูทควรให้ยาวคลุมสะโพก เข็มขัดควรใช้เส้นใหญ่ ถ้าสวมกระโปรงควรเป็นกระโปรงยาวปิดขา ถ้าเป็นกางเกงควรเลือกแบบมีจีบที่เอว ควรเลือกใช้เสื้อผ้าสีสว่างหรือสีอ่อน

8. **บุคคลที่มีร่างกายสูงใหญ่** จะแต่งตัวได้ค่อนข้างง่าย สามารถใช้เสื้อผ้าได้หลายแบบ แต่ที่สำคัญก็คือควรเลือกให้เหมาะสมกับเวลาและสถานที่

องค์ประกอบทางศิลปะที่นำมาใช้กับที่อยู่อาศัยมีอะไรบ้าง

องค์ประกอบทางศิลปะที่นำมาใช้ในการจัดแต่งที่อยู่อาศัย ได้แก่

1. **ขนาดและสัดส่วนนำมาใช้ในการจัดที่อยู่อาศัย** ได้แก่ **ขนาดของห้อง** ควรกำหนดขนาดของห้องให้มีพื้นที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสม เช่น ห้องอาหาร ห้องครัว ห้องรับแขก **จำนวนของสมาชิกในครอบครัว เครื่องเรือน** ควรกำหนดให้มีขนาดพอดีกับห้องและสมาชิก ไม่สูงหรือเตี้ยจนใช้งานไม่สะดวก

2. ความกลมกลืน ได้แก่

2.1 ความกลมกลืนของการตกแต่งที่อยู่อาศัย

2.2 ความกลมกลืนของเครื่องเรือน

2.3 ความกลมกลืนของสีในการตกแต่ง โดยควรคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของห้องผู้ใช้

3. **การตัดกัน** โดยทั่วไปของการจัดตกแต่งที่อยู่อาศัยนิยมทำในรูปแบบของการขัดกันในการใช้เครื่องเรือนในการตกแต่ง เพื่อสร้างจุดเด่นหรือจุดสนใจในการตกแต่งไม่ให้เกิดความกลมกลืนมากเกินไป

4. **เอกภาพ** ในการตกแต่งสิ่งต่าง ๆ หากขาดเอกภาพงานที่สำเร็จจะขาดความสมบูรณ์ ในการตกแต่งภายใน การรวมพื้นที่ในห้องต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับกิจกรรมจึงเป็นการใช้เอกภาพในการจัดพื้นที่ที่ชัดเจน การจัดเอกภาพของเครื่องเรือนเครื่องใช้ หากเครื่องเรือนจัดไม่เป็นระเบียบย่อมทำให้ผู้อยู่อาศัยขาดการใช้สอยที่ดีและขาดประสิทธิภาพในการทำงาน

5. **การซ้ำ** ทำให้เกิดความสอดคล้องของการออกแบบตกแต่งภายใน เช่น การปูกระเบื้องปูพื้น หรือการติดภาพประดับผนัง

6. **จังหวะ** การจัดจังหวะของที่อยู่อาศัยทำได้หลายลักษณะ เช่น การวางผังบริเวณหรือการจัดแปลนบ้านให้มีลักษณะที่เชื่อมพื้นที่ต่อเนื่องกันเป็นระยะหรือจังหวะ ทำให้เกิดระเบียบและสะดวกต่อการทำงาน

7. **การเน้น** ได้แก่ การเน้นด้วยสี การเน้นด้วยแสงการเน้นด้วยการตกแต่ง การใช้วัสดุเครื่องเรือน เครื่องใช้หรือของตกแต่งต่าง ๆ

8. **ความสมดุล** ได้แก่ จัดตกแต่งเครื่องเรือนหรือวัสดุต่าง ๆ ให้มีความสมดุลต่อการใช้งาน หรือเหมาะสมกับสถานที่ เช่น การจัดทิศทางของเครื่องเรือนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและการทำงาน

9. สี มีความสัมพันธ์กับงานศิลปะและการตกแต่งสถานที่ เพราะสีมีผลต่อสภาพจิตใจ และอารมณ์ของมนุษย์ สีให้ผู้อยู่อาศัยอยู่อย่างมีความสุข เบิกบานและรื่นรมย์ ดังนั้นสีจึงเป็น ปัจจัยสำคัญของการจัดตกแต่งที่อยู่อาศัยในการใช้สีตกแต่งภายใน

ควรใช้สีอย่างไร ให้เหมาะกับแต่ละห้อง

1. **วัตถุประสงค์ของห้องหรือสถานที่** การใช้สีตกแต่งสถานที่ต่าง ๆ ภายในบ้าน แบ่งออกเป็นห้องต่าง ๆ ดังนี้

ห้องรับแขก เป็นห้องที่ใช้ในการสนทนา หรือต้อนรับผู้มาเยือน ดังนั้นห้องรับแขก ควรใช้สีอบอุ่น เช่น สีครีม สีส้มอ่อน หรือสีเหลืองอ่อน เพื่อกระตุ้นให้เบิกบาน

ห้องอาหาร ควรมีสีที่ดูสบายตา เพื่อเพิ่มรสชาติอาหาร อาจใช้สีที่กลมกลืน นุ่มนวล เพราะสีนุ่มนวลจะทำให้เกิดความสบายใจ

ห้องครัว ควรใช้สีที่ดูสะอาดตา และรักษาความสะอาดง่าย ห้องควรเป็นห้องที่ใช้ทำ กิจกรรมจึงควรใช้สีกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการทำกิจกรรม

ห้องนอน เป็นห้องที่พักผ่อน ควรใช้สีที่สบายตา อบอุ่น หรือนุ่มนวล แต่การใช้ในห้องนอนควรคำนึงถึงผู้ใช้ด้วย

ห้องน้ำ ควรใช้สีที่สบายตาเป็นธรรมชาติและสดชื่น เช่น สีฟ้า สีเขียว หรือสีขาว และควรเป็นห้องที่ทำความสะอาดได้ง่าย การใช้สีตกแต่งภายในควรคำนึงถึงทิศทางของห้อง ห้องที่ถูกแสงแดดส่องควรใช้สีอ่อน เพื่อสะท้อนแสง ส่วนห้องที่อยู่ในที่มืด หรืออับ ควรใช้สีอ่อนเพื่อความสว่างเช่นกัน

2. เพศและวัย

เพศชายหรือหญิง จะใช้สีในการตกแต่งไม่เหมือนกัน เพศชายจะใช้สีเข้มกว่าเพศหญิง เช่น สีเขียวเข้ม สีฟ้า หรือเทา ส่วนเพศหญิงจะใช้สีที่อ่อน และนุ่มนวลกว่า เช่น สีครีม สีเหลือง เป็นต้น

วัย ในแต่ละวัยจะใช้สีไม่เหมือนกัน เช่น ห้องเด็กจะใช้สีอ่อนหวานนุ่มนวล ห้องผู้ใหญ่ จะมีสีที่อบอุ่น ห้องผู้สูงอายุจะใช้สีที่นุ่มนวล

เรื่องที่ 1.6 คุณค่าของความซาบซึ้งของวัฒนธรรม ประเพณีของชาติ

วัฒนธรรมและประเพณีไทย หมายถึงอะไร

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่แสดงความเป็นชาติให้ปรากฏชัดเจนขึ้น ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นทำให้คนไทยแตกต่างจากชาติอื่น ๆ มีเอกลักษณ์ประจำชาติที่เห็นได้จากภาษาที่ใช้ อุปนิสัยใจคอ ความรู้สึกนึกคิดตลอดจนการแสดงออกที่นุ่มนวล อันมีผลมาจากสังคมไทยที่เป็นสังคมแบบประเพณีนำ และเป็นสังคมเกษตรกรรม เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในชนบท สภาพของสิ่งแวดล้อมที่ดี กล่อมเกลาจิตใจมีความโอบอ้อมอารี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกันตลอดมา

ประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติที่เห็นว่าดีกว่า ถูกต้องกว่า หรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา เกิดจากความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุต่าง ๆ ฉะนั้น ประเพณี คือ ความประพฤติของคนส่วนรวมที่ถือกันเป็นธรรมเนียม หรือเป็นระเบียบแบบแผน และสืบต่อกันมาจนเป็นพิมพ์เดียวกัน และยังคงอยู่ได้ก็เพราะมีสิ่งใหม่เข้ามาช่วยเสริมสร้างสิ่งเก่าอยู่เสมอ และกลมกลืนเข้ากันได้

ศิลปะไทย มีความสำคัญอย่างไร

ศิลปวัฒนธรรมไทย แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์มาช้านาน เป็นประเทศที่มีความเป็นอิสระทางความคิด บุคคลในประเทศมีความสงบสุข รัก สามัคคี จึงเกิดมีศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เป็นระเบียบแบบแผน มีความเป็นมา มีคุณค่า เป็นวิธีการที่มีความสำคัญ ทุกคนแม้แต่ชาวต่างชาติเห็นแล้วรู้ทันทีว่า นี่คือ “ประเทศไทย”

คนไทยทุกคนควรมีจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย โดยอาจใช้แนวทาง ดังนี้

1. **ศึกษาความเป็นมา** ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นจะต้องมีประวัติ ความเป็นมา โดยเฉพาะสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ด้วยความประณีตแล้วจะต้องมีความเป็นมา มีการพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นศิลปะที่งดงาม วัฒนธรรมที่ทุกคนยอมรับเห็นแล้วเกิดความภาคภูมิใจ เช่น ศิลปะด้านการเขียนภาพ การสร้างบ้านทรงไทย วัฒนธรรมการไหว้ การรับประทานอาหาร เป็นต้น

2. **ศึกษาคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมไทย** ไม่ว่าจะเป็นศิลปะหรือวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจนเป็นเอกลักษณ์ ต้องมีคุณค่าที่ชัดเจนหรือคุณค่าแฝงอยู่มากมาย เช่น วัฒนธรรมการไหว้ ประเพณีสงกรานต์ ศิลปะแต่ละสมัย

3. **ศึกษาวิธีการของศิลปะและวัฒนธรรมให้เข้าใจ** ปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักการที่วางไว้ อย่าให้ผิดเพี้ยนจะเกิดความเสียหาย เช่น การไหว้ที่ถูกต้อง แต่ละสถานการณ์ แต่ละบุคคลทำอะไร แตกต่างกันอย่างไรร เป็นต้น

ปัจจุบัน “ศิลปะไทย” กำลังจะถูกลืมเมื่ออิทธิพลทางเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแทนที่สังคมเก่าของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกแห่งการสื่อสารได้ก้าวไปล้ำยุคมาก จนเกิดความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับสมัยอดีต โลกใหม่ยุคปัจจุบันทำให้คนไทยมีความคิดห่างไกลตัวเองมากขึ้น และอิทธิพลดังกล่าวนี้ทำให้คนไทยลืมตัวเราเองมากขึ้นจนกลายเป็นสิ่งสับสนอยู่กับสังคมใหม่อย่างไม่รู้ตัว มีความวุ่นวายด้วยอำนาจแห่งวัฒนธรรมสื่อสารที่รีบเร่งรวดเร็ว จนลืมความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ถ้าเรามีปัจจุบันโดยไม่มีอดีต เราก็จะมีอนาคตที่คลอนแคลนไม่มั่นคง อนุชนจึงควรมองถึงความสำคัญของบรรพบุรุษผู้สร้างสรรค์ศิลปะไทย และทำหน้าที่สืบสานต่อไปในอนาคต

1.3 ความงามของทัศนศิลป์ไทย สามารถเกิดจากความงามตามธรรมชาติได้

ข้อที่ 3 ให้ผู้เรียนเขียน สรุปลักษณะต่าง ๆ ที่มีผลหรือมีอิทธิพลต่อการสร้างผลงาน
ทัศนศิลป์ไทย 2 ข้อ (2 คะแนน)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.4 จินตนาการ เป็นวิธีการหนึ่งที่น่าความงามจากธรรมชาติมาสร้างสรรค์ให้เป็นความงามทาง
ทัศนศิลป์ไทยได้

ข้อที่ 4 ให้ผู้เรียนเขียน สรุปลักษณะศิลปะไทยประเภทลายไทย 3 ข้อ และบอกที่มาของ
การนำธรรมชาติมาสร้างสรรค์ เป็นผลงานลายไทย (3 คะแนน)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อที่ 5 ให้ผู้เรียนเขียน สรุปองค์ประกอบศิลป์ของงานสถาปัตยกรรมไทยที่นำธรรมชาติ มาสร้างสรรค์ 3 ข้อ (3 คะแนน)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

1.5 ความงามที่เกิดจากความสร้างสรรค์ของมนุษย์ นับว่ามีคุณค่าในงานทัศนศิลป์ไทย

ข้อที่ 6 ให้ผู้เรียนเขียน ระบุงานทัศนศิลป์ไทยมีคุณค่าอย่างไร และคุณค่าผลงาน ทัศนศิลป์ไทยมีกี่ประเภท (3 คะแนน)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ข้อที่ 7 ให้ผู้เรียนนำหลักการจัดทางศิลปะไปใช้ในการออกแบบที่อยู่อาศัย 3 ข้อ โดยใช้หัวข้อต่อไปนี้ (3 คะแนน)

- 1) ความกลมกลืน
- 2) การตัดกัน
- 3) เอกภาพ
- 4) การซ้ำ
- 5) การเน้น
- 6) ความสมดุล

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อที่ 8 ให้ผู้เรียนใช้ดินสอหรือปากกาถูกลิ้น วาดภาพลายเส้นโดยใช้เส้นประเภทต่าง ๆ เช่น เส้นตรงแนวตั้ง/เส้นตรงแนวนอน/เส้นตรงแนวเฉียง/เส้นตัดกัน/เส้นโค้ง/เส้นคด/เส้นประ/เส้นขีด/เส้นหยัก ฯลฯ ลงในพื้นที่กรอบสี่เหลี่ยม (3 คะแนน)

เกณฑ์การให้คะแนน

สามารถวาดภาพโดยใช้เส้นต่างๆได้ 3 ประเภทให้ 1 คะแนน

สามารถวาดภาพโดยใช้เส้นต่างๆได้ 6 ประเภทให้ 2 คะแนน

สามารถวาดภาพโดยใช้เส้นต่างๆได้ 9 ประเภทให้ 3 คะแนน

บทที่ 2 ดนตรีไทย

เรื่องที่ 2.1 ประวัติดนตรีไทย

เครื่องดนตรีไทยมีวิวัฒนาการมาอย่างไร

ดนตรีไทย ได้แบบอย่างมาจากอินเดีย สามารถจำแนกเป็น 4 ประเภท คือ เครื่องดีดเครื่องสี เครื่องตี เครื่องเป่า

การกำเนิดและวิวัฒนาการของเครื่องดนตรีไทยนั้น มีการสันนิษฐานว่า ดนตรีไทย เกิดจากความคิดและสติปัญญาของคนไทย เกิดขึ้นมาพร้อมกับคนไทย ตั้งแต่สมัยที่ยังอยู่ทางตอนใต้ ของประเทศจีนแล้ว ทั้งนี้จะสังเกตเห็นได้ว่า เครื่องดนตรี ดั้งเดิมของไทย จะมีชื่อเรียกเป็นคำโดด ซึ่งเป็นลักษณะของคำไทยแท้ เช่น เกราะ, โกร่ง, กรับ ฉาบ, ฉิ่ง ปี่, ขลุ่ย ซ้อง, กลอง เป็นต้น

ต่อมาเมื่อไทยได้อพยพลงมาตั้งถิ่นฐานในแถบแหลมอินโดจีน จึงรับเอาวัฒนธรรมทางดนตรีแบบอินเดีย ผสมกับแบบมอญและเขมร เข้ามาผสมกับดนตรีที่มีมาแต่เดิมของตน จึงเกิดเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้นอีก ได้แก่ พิณ สังข์ ปี่ไฉน บัณเฑาะว์ กระจับปี่ และจะเข้ เป็นต้น

ต่อมาเมื่อไทยได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแหลมอินโดจีนอย่างมั่นคงแล้วได้ติดต่อสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในแหลมอินโดจีนและประเทศทางตะวันตกบางประเทศที่เข้ามาติดต่อกับค้าขาย ทำให้ไทยรับเอาเครื่องดนตรีบางอย่างของประเทศต่าง ๆ เหล่านั้นมาใช้ เช่น กลองแขก ปี่ชวาของชวา (อินโดนีเซีย) กลองมลายูของมลายู (มาเลเซีย) เปิงมาง ตะโพนมอญ ปี่มอญ และซ้องมอญของมอญ กลองยาวของพม่า ขิม ม้าล้อของจีน กลองมริกัน (กลองของชาวอเมริกัน) เปียโน ออร์แกน และ ไวโอลินของประเทศทางตะวันตก เป็นต้น

วิวัฒนาการของดนตรีไทย สามารถสรุปเป็นยุคสมัยได้ดังนี้

1. สมัยสุโขทัย

มีลักษณะเป็นการขับลำนำ และร้องเล่นกันอย่างพื้นเมือง เครื่องดนตรีไทยที่ปรากฏหลักฐานในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ได้แก่ แตร, สังข์, มโหระทึก, ซ้อง, กลอง, ฉิ่ง, ฉ่าง (ฉาบ), บัณเฑาะว์, พิณ, ซอพุงตอ (สันนิษฐานว่าเป็น ซอสามสาย) ปี่ไฉน, ระฆัง และ กังสดาล เป็นต้น

การผสมวงดนตรีไทยในสมัยสุโขทัย มีดังนี้ คือ

1. วงบรรเลงพิณ มีผู้บรรเลง 1 คน ทำหน้าที่ตีตพินและขับร้องไปด้วย
2. วงขับไม้ ประกอบด้วยผู้บรรเลง 3 คน คือ คนขับลำนำ 1 คน คนสี ซอสามสาย คลอเสียงร้อง 1 คน และ คนไกวบัณเฑาะว์ ให้จังหวะ 1 คน
3. วงปี่พาทย์ เป็นลักษณะของวงปี่พาทย์เครื่อง 5 มี 2 ชนิด คือ
วงปี่พาทย์เครื่องห้า อย่างเบา ประกอบด้วยเครื่องดนตรีชนิดเล็ก ๆ จำนวน 5 ชิ้น คือ 1. ปี่ 2. กลองชาตรี 3. ทับ (โทน) 4. ฆ้องคู่ 5. ฉิ่ง ใช้บรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรี

วงปี่พาทย์เครื่องห้า อย่างหนัก ประกอบด้วย เครื่องดนตรีจำนวน 5 ชิ้น คือ 1. ปี่ใน 2. ฆ้องวง (ใหญ่) 3. ตะโพน 4. กลองทัด 5. ฉิ่ง ใช้บรรเลงประกอบในงานพิธีและบรรเลงประกอบการแสดงมหรสพต่าง ๆ จะเห็นว่า วงปี่พาทย์เครื่องห้า ในสมัยนี้ยังไม่มีระนาดเอก

4. วงมโหรี เป็นวงดนตรีที่นำเอาวงบรรเลงพิณ กับ วงขับไม้ มาผสมกัน เป็นลักษณะของวงมโหรีเครื่องสี่ ประกอบด้วยผู้บรรเลง 4 คน คือ 1. คนขับลำนำ และตีกรับพวงให้จังหวะ 2. คนสี ซอสามสาย คลอเสียงร้อง 3. คนตีตพิน 4. คนตีทับ (โทน) ควบคุมจังหวะ

2. สมัยกรุงศรีอยุธยา

จากหลักฐานในกฎหมายเตียรบาล เครื่องดนตรีที่เพิ่งเกิดในสมัยนี้ ได้แก่ กระจับปี่ ขลุ่ย จะเข้ และ รำมะนา ลักษณะของวงดนตรีไทยในสมัยนี้มีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาขึ้นกว่าในสมัยสุโขทัย ดังนี้

1. วงปี่พาทย์ ในสมัยนี้ ก็ยังคงเป็น วงปี่พาทย์เครื่องห้า เช่นเดียวกับในสมัยสุโขทัย แต่มี ระนาดเอก เพิ่มขึ้น วงปี่พาทย์เครื่องห้า ในสมัยนี้ประกอบด้วย เครื่องดนตรี 1. ระนาดเอก 2. ปี่ใน 3. ฆ้องวง (ใหญ่) 4. กลองทัด ตะโพน 5. ฉิ่ง
2. วงมโหรี พัฒนาจาก วงมโหรีเครื่องสี่ ในสมัยสุโขทัยเป็นวงมโหรีเครื่องหก ได้เพิ่มเครื่องดนตรี เข้าไปอีก 2 ชิ้น คือ ขลุ่ย และ รำมะนา ประกอบด้วย เครื่องดนตรี จำนวน 6 ชิ้น คือ 1.ซอสามสาย 2. กระจับปี่ (แทนพิณ) 3. ทับ (โทน) 4. รำมะนา 5. ขลุ่ย 6. กรับพวง

3. สมัยกรุงธนบุรี

วงดนตรีไทยในสมัยนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง สันนิษฐานว่ายังคงเป็นลักษณะและรูปแบบของดนตรีไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยานั่นเอง

4. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

วงดนตรีในยุคสมัยนี้เริ่มมีการแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ วงเครื่องสาย ซึ่งประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่มีสายทั้งหลาย เช่น ซอ จะเข้ เป็นต้น วงปี่พาทย์ ประกอบด้วยเครื่องตีเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ฆ้อง และปี่ เป็นต้น วงมโหรี เป็นการรวมกันของวงเครื่องสายและวงปี่พาทย์ แต่ตัดปี่ออกเพราะเสียงดังกลบเสียงเครื่องสายอื่นหมด

ดนตรีไทยส่วนใหญ่ที่มีพัฒนาการมาจากความนิยมของเจ้านายในราชสำนัก โดยเฉพาะสมัยรัชกาลที่ 5 - 7 จัดว่าเป็นยุคที่วงการดนตรีไทยถึงจุดรุ่งเรืองสุด ในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ สามารถเรียงลำดับพัฒนาดนตรีไทย ได้ดังนี้

รัชกาลที่ 1

มีการเพิ่ม กลองทัด ขึ้นอีก 1 ลูก ใน วงปี่พาทย์ วงปี่พาทย์ จึงมีกลองทัด 2 ลูก เสียงสูง (ตัวผู้) ลูกหนึ่ง และ เสียงต่ำ (ตัวเมีย) ลูกหนึ่ง และการใช้กลองทัด 2 ลูก ในวงปี่พาทย์ ก็เป็นที่นิยมกันมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

รัชกาลที่ 2

เป็นยุคทองของดนตรีไทยยุคหนึ่ง พระมหากษัตริย์ทรงสนพระทัยดนตรีไทย เป็นอย่างยิ่ง ทรงพระปรีชาสามารถทรงดนตรีไทยซอสามสายได้ มีซอกู่พระหัตถ์ชื่อว่า “ซอสายฟ้าฟาด” และทรงพระราชนิพนธ์เพลงไทยที่ไพเราะและอมตะมาจนบัดนี้คือเพลง “บุหลันลอยเลื่อน” ในสมัยนี้ได้มีการนำเอาวงปี่พาทย์มาบรรเลง ประกอบการขับเสภาเป็นครั้งแรก นอกจากนี้ยังมีกลองชนิดหนึ่งเกิดขึ้น โดยดัดแปลงจาก “เปิงมาง” ของมอญ เรียกว่า “สองหน้า” ใช้ตีกำกับจังหวะแทนเสียงตะโพนในวงปี่พาทย์ ประกอบการขับเสภา

รัชกาลที่ 3

วงปี่พาทย์ได้พัฒนาขึ้นเป็นวงปี่พาทย์เครื่องคู่ เพราะได้มีการประดิษฐ์ระนาดทุ้ม มาคู่กับระนาดเอก และประดิษฐ์ฆ้องวงเล็กมาคู่กับ ฆ้องวงใหญ่

รัชกาลที่ 4

วงปี่พาทย์ได้พัฒนาขึ้นเป็นวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ ได้มีการประดิษฐ์เครื่องดนตรี เพิ่มขึ้น 2 ชนิด เรียกว่า ระนาดเอกเหล็ก และระนาดทุ้มเหล็ก นำมาบรรเลงเพิ่มในวงปี่พาทย์เครื่องคู่ ทำให้ขนาดของวงปี่พาทย์ขยายใหญ่ขึ้น จึงเรียกว่า วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ เพลงเถาเกิดขึ้นมากมายในสมัยนี้ นอกจากนี้วงเครื่องสาย ก็เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลนี้เช่นกัน

รัชกาลที่ 5

ได้มีการปรับปรุงวงปี่พาทย์ขึ้นใหม่ เรียกว่า “วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์” ใช้บรรเลงประกอบการแสดง “ละครดึกดำบรรพ์” วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ ประกอบด้วยระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ระนาดทุ้ม ระนาดทุ้มเหล็ก ชลุตม์ ซอฮู้ ฆ้องหุ่ย (ฆ้อง 7 ใบ) ตะโพน กลองตะโพน และเครื่องกำกับจังหวะ

รัชกาลที่ 6

มีการปรับปรุงวงปี่พาทย์ขึ้น โดยนำวงดนตรีของมอญมาผสมกับวงปี่พาทย์ของไทย เรียกว่า “วงปี่พาทย์มอญ” โดยหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้ปรับปรุงขึ้น วงปี่พาทย์มอญดังกล่าวนี้ ก็มีทั้งวงปี่พาทย์มอญเครื่องห้า เครื่องคู่ และเครื่องใหญ่ เช่นเดียวกับวงปี่พาทย์ของไทย และกลายเป็นที่นิยมใช้บรรเลงประโคมในงานศพ มาจนกระทั่งบัดนี้ รูปแบบของวงดนตรีไทยเปลี่ยนแปลงพัฒนา ดังนี้คือ

1. การนำเครื่องดนตรีของชวา หรืออินโดนีเซีย คือ “อังกะลุง” มาเผยแพร่ในเมืองไทย เป็นครั้งแรก โดยหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นำมาดัดแปลง ปรับปรุงขึ้นใหม่ให้มีเสียงครบ 7 เสียง (เดิมมี 5 เสียง) ปรับปรุงวิธีการเล่น โดยถือเขย่าคนละ 2 เสียง ทำให้กลายเป็นเครื่องดนตรีไทยอีกอย่างหนึ่ง เพราะคนไทยสามารถทำอังกะลุงได้เอง อีกทั้งวิธีการบรรเลงก็เป็นแบบเฉพาะของเราแตกต่างไปจากของชวาโดยสิ้นเชิง

2. การนำเครื่องดนตรีของต่างชาติเข้ามาบรรเลงผสมในวงเครื่องสาย ได้แก่ ขิมของจีน และออร์แกนของฝรั่ง ทำให้วงเครื่องสายพัฒนารูปแบบของวงไปอีกลักษณะหนึ่ง คือ “วงเครื่องสายผสม”

ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการกำหนดราชทินนามของนักดนตรีที่รับราชการในราชสำนักเป็นจำนวนมาก นักดนตรีสำคัญท่านหนึ่งแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คือ ท่านหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งเป็นนักดนตรีที่มีความสามารถทั้งปี่พาทย์และเครื่องสาย เป็นผู้ประพันธ์เพลงไทยหลายเพลง เช่น แสนคำนิ่ง นกเขาชะแมร์ ลาวเสียงเทียน ฯลฯ

รัชกาลที่ 7

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสนพระทัยทางด้านดนตรีไทยมากเช่นกัน พระองค์ได้พระราชานิพนธ์เพลงไทยไว้ถึง 3 เพลง คือ เพลงโหมโรงคลื่นกระทบฝั่ง 3 ชั้น เพลงเขมรลอยองค์ (เถา) และเพลงราตรีประดับดาว (เถา) ในวังต่าง ๆ มักจะมีวงดนตรีประจำวัง เช่น วงวังบูรพา วงวังบางขุนพรหม วงวังบางคอกแหลม และวงวังปลายเนิน เป็นต้น

ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ดนตรีไทยเริ่มซบเซาลง เนื่องจากรัฐบาลในสมัยหนึ่งมีนโยบาย “รัฐนิยม” กล่าวคือมีการห้ามบรรเลง ดนตรีไทย เพราะเห็นว่าไม่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ ใครจะจัดให้มีการบรรเลง ดนตรีไทยต้องขออนุญาตจากทางราชการก่อน อีกทั้งนักดนตรีไทยก็ต้องมีบัตรนักดนตรีที่ทางราชการออกให้ จนกระทั่งต่อมาอีกหลายปี เมื่อได้มีการสั่งยกเลิก “รัฐนิยม” ดังกล่าว แต่ถึงกระนั้นดนตรีไทยก็ไม่รุ่งเรืองเท่าแต่ก่อน

รัชกาลที่ 8 (พ.ศ. 2477 – 2489)

- เกิดโรงเรียนสอนดนตรีและนาฏศิลป์ไทยของราชการแห่งแรกคือ โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ (ปัจจุบันคือวิทยาลัยนาฏศิลป์)
- กรมศิลปากรตั้งคณะกรรมการตรวจสอบบทเพลงเพื่อบันทึกโน้ตเพลงไทยเป็นโน้ตสากล

รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2487 – ปัจจุบัน)

- มีการนำทำนองเพลงพื้นเมืองหรือเพลงไทยสองชั้น ชั้นเดียว มาใส่เนื้อร้องใหม่แบบเนื้อเต็มตามทำนอง เกิดเป็นเพลงลูกทุ่ง เพลงลูกกรุง
- พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดความถี่ของเสียงดนตรีไทยเพื่อให้เป็นมาตรฐาน
- การสอนดนตรีไทยได้รับการส่งเสริมเข้าสู่โรงเรียนและสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ

- พ.ศ. 2528 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เริ่มต้นการประกาศยกย่องศิลปินแห่งชาติ

- ศิลปินรุ่นใหม่พัฒนาดนตรีไทยในแนวทางร่วมสมัย เช่น การประสมวงที่มีเครื่องดนตรีไทยกับเครื่องดนตรีตะวันตก การใช้เทคโนโลยีการบันทึกเสียงสร้างมิติเสียงใหม่ ๆ ในดนตรีไทย

- ดนตรีไทยได้รับการเผยแพร่ทางสื่อรูปแบบใหม่ ทั้งแถบบันทึกเสียง และซีดี รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ และเว็บไซต์

- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ ศิลปวัฒนธรรมดนตรีที่สำคัญยิ่ง ทรงพระปรีชาสามารถในทางการบรรเลงดนตรีไทยและขับร้องตลอดจนพระราชนิพนธ์เนื้อร้องสำหรับนำไปบรรจเพลงต่าง ๆ ผลงานพระราชนิพนธ์ที่มีชื่อเสียง เช่น เพลงไทย ดำเนินดอย เพลงเต่าเห่ เพลงชื่นชุมนุมกลุ่มดนตรีไทย เป็นต้น

เรื่องที่ 2.2 เทคนิคและวิธีการเล่นของเครื่องดนตรีไทย

เครื่องดนตรีไทยคืออะไร และมีกี่ประเภท

เครื่องดนตรีไทย คือ สิ่งที่สร้างขึ้นสำหรับทำเสียงให้เป็นทำนองหรือจังหวะ วิธีที่ทำให้มีเสียงดังขึ้นนั้นมีอยู่ 4 วิธี คือ

- ใช้มือหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งตีที่สาย แล้วเกิดเสียงดังขึ้น สิ่งที่มีสายสำหรับตี เรียกว่า “เครื่องตี”

- ใช้เส้นหางม้าหลาย ๆ เส้นรวมกันสีไปมาที่สาย แล้วเกิดเสียงดังขึ้น สิ่งที่มีสายแล้วใช้เส้นหางม้าสีให้เกิดเสียง เรียกว่า “เครื่องสี”

- ใช้มือหรือไม้ตีที่สิ่งนั้นแล้วเกิดเสียงดังขึ้น สิ่งที่ใช้ไม้หรือมือตี เรียกว่า “เครื่องตี”

- ใช้ปากเป่าลมเข้าไปในสิ่งนั้นแล้วเกิดเสียงดังขึ้น สิ่งที่เป่าลมเข้าไปแล้วเกิดเสียง เรียกว่า “เครื่องเป่า”

เครื่องดนตรีไทยจึงสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ ตี สี ตี เป่า

เครื่องดนตรีไทยทั้ง 4 ประเภท ประกอบด้วยอะไร และมีวิธีการเล่นอย่างไร

1. เครื่องดนตรีไทยประเภท เครื่องดีด

เครื่องดีด คือ เครื่องดนตรีไทยที่เล่นด้วยการใช้นิ้วมือ หรือไม้ดีด ดีดสายให้สั่นสะเทือน จึงเกิดเสียงขึ้น เครื่องดนตรีไทยคือ กระจับปี่ พิณน้ำเต้า พิณเป็ยะ จะเข้ ซึ่ง

กระจับปี่

เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด หรือพิณ 4 สายชนิดหนึ่ง ตัวกะโหลกเป็นรูปกลมรีแบน ทั่วหน้าหลัง มีความหนาประมาณ 7 ซม. ด้านหน้ายาวประมาณ 44 ซม. กว้างประมาณ 40 ซม. ทำคันทวนเรียวยาวประมาณ 138 ซม. ตอนปลายคันทวนมีลักษณะแบน และบาน ปลายผายโค้งออกไป ถ้าวัดรวมทั้งคันทวนและตัวกะโหลก จะมีความยาวประมาณ 180 ซม. มีลูกบิดสำหรับขึ้นสาย 4 อัน มีนมรับนิ้ว 11 นมเท่ากับจะเข้ ตรงด้านหน้ากะโหลกมีแผ่นไม้ บาง ๆ ทำเป็นหย่องค้ำสายให้ตุงขึ้น เวลาบรรเลงใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้จับไม้ดีด เขี่ยสายให้ เกิดเสียง

พิณน้ำเต้า

พิณโบราณเรียก พิณน้ำเต้า ซึ่งมีลักษณะเป็นพิณสายเดี่ยว การที่เรียกว่าพิณน้ำเต้า เพราะใช้เปลือกผลน้ำเต้ามาทำ คันทวนที่เรียกว่า ทวน ทำด้วยไม้เหลา ให้ปลายข้างหนึ่งเรียว งอนโค้งขึ้นสำหรับผูกสาย ที่โคนทวนเจาะรูแล้วเอาไม้มาเหลาทำลูกบิดสำหรับบิดให้สายตึง หรือหย่อน เพื่อให้เสียงสูงต่ำ สายพิณมีสายเดี่ยวเดิมทำด้วยเส้นหวาย ต่อมาใช้เส้นไหม และ ใช้ลวดทองเหลืองในปัจจุบัน

พิณเป็ยะ

พิณเป็ยะ หรือพิณเพ็ยะ เป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองลานนาชนิดหนึ่ง มีคันทวน ตอนปลาย คันทวนทำด้วยเหล็กรูปหัวช้าง ทองเหลืองสำหรับใช้เป็นที่พักสาย ใช้สายทองเหลืองเป็นพื้น สายทองเหลืองนี้จะพาดผ่านสลักตรงกะลาแล้วต่อไปผูกกับสลักตรงด้านซ้าย สายของพิณ เป็ยะมีทั้ง 2 สาย และ 4 สาย กะโหลกของพิณเป็ยะทำด้วยเปลือกน้ำเต้าตัดครึ่ง หรือ กะลามะพร้าวก็ได้ เวลาดีดใช้กะโหลกประกบติดกับหน้าอก ขยับเปิด ปิดให้เกิดเสียงตาม ต้องการ

ซอฮู้

เป็นซอสองสาย ตัวกะโหลกทำด้วยกะลามะพร้าว คันทวนทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ตอนบนมีลูกบิดสำหรับซึงสาย สายซอทำด้วยไหมพ่น มีคันชักอยู่ระหว่างสาย ซอฮู้มีเสียงทุ้มต่ำ มีรูปร่างคล้าย ๆ กับซอของจีนที่เรียกว่า ฮู - ฮู้ (Hu-hu) เหตุที่เรียกว่าซอฮู้ ก็เพราะเรียกตามเสียงที่ได้ยินนั่นเอง

สะล้อ

เป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองล้านนาชนิดหนึ่ง เป็นประเภทเครื่องสีซึ่งมีทั้ง 2 สาย และ 3 สาย คันชักสำหรับสีจะอยู่ข้างนอกเหมือนคันชักซอสามสาย สะล้อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ท้อหรือชะล้อ สะล้อใช้บรรเลงประกอบการแสดง หรือบรรเลงร่วมกับบทร้อง และทำนองเพลงได้ทุกชนิด

ซอสามสาย ส่วนต่าง ๆ ของซอสามสาย ดังนี้

1. ทวนบน เป็นส่วนบนสุดของคันซอ ทำหน้าที่คล้าย ๆ กับท่ออากาศ
2. ทวนล่าง ทำเป็นรูปทรงกระบอก ทำหน้าที่เป็นตำแหน่งสำหรับกดนิ้วลงบนในตำแหน่งต่าง ๆ
3. พรหมบน คือส่วนที่ต่อจากทวนล่างลงมา ส่วนบนกลึงเป็นลูกแก้ว ส่วนตอนล่างทำเป็นรูปปากช้างเพื่อประกอบกับกะโหลกซอ
4. พรหมล่าง ส่วนที่ประกบกับกะโหลกซอ ทำเป็นรูปปากช้าง
5. ถ่วงหน้า ควบคุมความถี่ของเสียง ทำให้มีเสียงนุ่มนวลไพเราะ น่าฟังยิ่งขึ้น
6. หย่อง ทำด้วยไม้ไผ่ แกะให้เป็นลักษณะคู้ ปลายทั้งสองของหย่องคว้านเป็นเข้าขนมครก เพื่อให้เสียงที่เกิดขึ้นส่งผ่านไปยังหน้าซอ มีความกังวานมากยิ่งขึ้น
7. คันสี (คันชัก) ประกอบด้วย ไม้ และหางม้า คันสีนั้นเหลาเป็นรูปคันศร โดยมากนิยมใช้ไม้แก้ว เพราะเป็นไม้เนื้อแข็ง และมีลวดลายงดงาม

การสีซอ

วางคันสีให้ชิดด้านใน ให้อยู่ในลักษณะเตรียมชักออก แล้วลากคันสีออกช้า ๆ ด้วยการ ใช้วิธีสีออก ลากคันสีให้สุด แล้วเปลี่ยนเป็นสีเข้าในสายเดียวกัน ทำเรื่อยไปจนกว่าจะคล่อง พอคล่องดีแล้ว ให้เปลี่ยนมาเป็นสีสายเอก โดยดันนิ้วนางกับนิ้วก้อยออกไปเล็กน้อย ซอจะ เปลี่ยนเป็นเสียง ซอล ทันที่ ดังนี้คันสี ออก เข้า ออก เข้า เสียง โด โด ซอล ซอล ผึกเรื่อยไป จนเกิดความชำนาญ

ข้อควรระวัง ต้องวางซอให้ตรง โดยใช้มือซ้ายจับซอให้พอเหมาะ อย่าให้แน่นเกินไป อย่าให้ หลวมจนเกินไป ซ้อมือที่จับซอต้องทอดลงไปให้พอดี ขณะนั่งสียึดคอกพอสมควร อย่าให้หลัง โกงได้ มือที่คิบบซอให้ออกกำลังพอสมควรอย่าให้ซอพลิกไปมา

3. เครื่องดนตรีไทยประเภท เครื่องตี

เครื่องตีแยกได้เป็น 3 ประเภทตามหน้าที่ในการเล่น คือ

1. เครื่องตีที่ทำจังหวะ หมายถึง เครื่องตีที่เมื่อตีแล้วจะกลายเป็นเสียงที่คุมจังหวะกา เล่นของเพลงนั้น ๆ ตลอดทั้งเพลง ได้แก่ ฉิ่ง และฉับ ถือเป็นหัวใจของการบรรเลง
2. เครื่องตีที่ประกอบจังหวะมีหลายอย่าง เช่น กลองแขก กลองทัด ตะโพนไทย ตะโพนมอญ ฉาบใหญ่ ฉาบเล็ก กรับ โหม่ง เปิงมางคอก กลองตุ๊ก ฯลฯ
3. เครื่องตีที่ทำให้เกิดทำนอง ได้แก่ ซ้องไทยวงใหญ่ ซ้องไทยวงเล็ก ซ้องมอญวงใหญ่ ซ้องมอญวงเล็ก ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ขิม อังกะลุง (บรรเลงเป็นวง)

ตัวอย่างของเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องตี ได้แก่

กรับพวง

ทำด้วยไม้ หรือโลหะ ลักษณะเป็นแผ่นบางหลายแผ่นร้อยเข้าด้วยกัน ใช้ไม้หนาสองชิ้น ประทับไว้ วิธีตี ใช้มือหนึ่งถือกรับ แล้วตีกรับลงไปบนอีกมือหนึ่งที่รองรับ ทำให้เกิดเสียง กระแทกจากแผ่นไม้ หรือแผ่นโลหะดังกล่าว

ระนาดเอก

วิวัฒนาการมาจากกรับ ลูกกระพรวนทำด้วยไม้ไผ่บง หรือไม้แก่น ระนาดเอกในปัจจุบันมีจำนวน 21 ลูก มีความยาวประมาณ 120 ซม. มีเท้ารอง รางเป็นเท้าเดียว รูปลักษณ์คล้ายกับพานแว่นฟ้า

ระนาดทุ้ม

เป็นเครื่องดนตรีที่สร้างขึ้นมากในรัชกาลที่ 3 สร้างเลียนแบบระนาดเอก มีรูปร่างคล้ายหีบไม้ แต่ไว้ตรงกลางให้โค้ง รางระนาดทุ้มจะมีขนาดยาวประมาณ 124 ซม. ปากรางกว้างประมาณ 22 ซม. มีเท้าเดี่ยว ๆ รองไว้ 4 มุมราง

ระนาดเอกเหล็ก หรือระนาดทอง

ระนาดเอกเหล็ก ประดิษฐ์ขึ้นในรัชกาลที่ 4 แต่เดิมลูกกระพรวนด้วยทองเหลือง จึงเรียกกันว่าระนาดทอง ระนาดเอกเหล็กมีขนาด 23.5 ซม. กว้างประมาณ 5 ซม. ลดหลั่นขึ้นไปจนถึงลูกยอดที่มีขนาด 19 ซม. กว้างประมาณ 4 ซม. รางของระนาดเอกเหล็กนั้นทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีเท้ารองรับไว้ทั้ง 4 ด้าน

ระนาดทุ้มเหล็ก

ระนาดทุ้มเหล็กมีจำนวน 16 หรือ 17 ลูก ตัวรางระนาดยาวประมาณ 1 เมตร ปากรางกว้างประมาณ 20 ซม. มีเท้ารองติดลูกล้อ 4 เท้า เพื่อให้เคลื่อนที่ไปมาได้สะดวก ตัวรางสูงจากพื้นถึงขอบบนประมาณ 26 ซม. รางจะใช้ไม้ตี 2 อัน ทำไม้ตีเป็น 2 ชนิด ชนิดหนึ่งทำหัวไม้ตีให้แข็ง เมื่อตีจะมีเสียงดังเกรียวกราว เมื่อนำเข้าผสมวงจะเรียกว่า “วงปี่พาทย์ไม้แข็ง” อีกชนิดหนึ่งทำไม้ตีให้อ่อนนุ่มเมื่อตีจะเกิดเสียงนุ่มนวล เวลานั้นระนาดเอกที่ใช้ไม้ตีชนิดนี้มาผสมวง จะเรียกว่า “วงปี่พาทย์ไม้นวม”

กลองแขก

มีรูปร่างยาวเป็นกระบอก หน้าด้านหนึ่งใหญ่เรียกว่า “หน้าลุ่ม” หน้าด้านหนึ่งเล็กเรียกว่า “หน้าต่าน” หน้าหน้ากลองทำด้วยหนังลูกวัว หนังแพะ ใช้เส้นหวายผ่าซีกเป็นสายโยงแรงให้ตึงด้วยรัดดอก สำหรับหนึ่งมีสองลูก ลูกเสียงสูงเรียกว่า “ตัวผู้” ลูกเสียงต่ำเรียกว่า “ตัวเมีย” การตีใช้ฝ่ามือทั้งสองตีทั้งสองหน้าให้เสียงสอดสลับกันทั้งสองลูก

กลองชนะ

รูปร่างเหมือนกลองแขกแต่สั้นกว่า หน้าหนึ่งใหญ่ อีกหน้าหนึ่งเล็ก ใช้ตีด้วยไม้ งอ ๆ หรือหวาย ทางด้านหน้าใหญ่ เดิมกลองชนะน่าจะใช้ในกองทัพ หรือในการสงคราม ต่อมาใช้เป็นเครื่องประโคมในกระบวนพยุหยาตรา และใช้ประโคมพระบรมศพ พระศพ และศพ ตามเกียรติยศของงาน

กลองยาว

หุ่นกลองทำด้วยไม้ ตอนหน้าใหญ่ ตอนท้ายเรียวแล้วบานปลายเป็นรูปดอกลำโพงมีหลายขนาด ขึ้นหนึ่งหน้าเดียว ตัวกลองนิยมตบแต่งให้สวยงามด้วยผ้าสี หรือผ้าดอกเย็บจีบยื่นปล้อยเชิงเป็นระบายห้อยมาปกด้วยกลอง มีสายสะพายสำหรับคล้องสะพายป่า ใช้ตีด้วยฝ่ามือ แต่การเล่นโกลดโพน อาจใช้ส่วนอื่น ๆ ของร่างกายตีก็มี กลองยาวได้แบบอย่างมาจากพม่า นิยมเล่นในงานพิธีขบวนแห่ กลองชนิดนี้เรียกชื่อตามเสียงที่ตีได้อีกชื่อหนึ่งว่า “กลองเถิดเทิง”

ตะโพน

ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ขุดแต่งให้เป็นโพรงภายใน ขึ้นหนึ่งสองหน้า ตรงกลางป่อง และสอบไปทางหน้าทั้งสอง หน้าหนึ่งใหญ่เรียกว่า “หน้าเทิง” หรือ “หน้าเท่ง” ปกติอยู่ด้านขวามือ อีกหน้าหนึ่งเล็ก เรียกว่า “หน้ามัด” ใช้สายหนังเรียกว่า “หนังเรียด” โยงแรงเสียงระหว่างหน้าทั้งสอง ครอบรอบขอบหน้าขึ้นหน้าทั้งสองข้าง ถักด้วยหนังตีเกลียวเป็นเส้นเล็ก ๆ เรียกว่า “ไส้ละมาน” สำหรับใช้ร้อยหนังเรียด โยงไปโดยรอบจนหุ้มไม้หุ่นไว้หมด ตอนกลางหุ่นใช้หนังเรียดพันโดยรอบเรียกว่า “รัดดอก” หัวตะโพนวางนอนอยู่บนเท้าที่ทำด้วยไม้ ใช้ฝ่ามือซ้าย - ขวาตีทั้งสองหน้า

ฆ้อง

ทำด้วยโลหะแผ่นรูปวงกลม ตรงกลางทำเป็นปุ่มนูน เพื่อใช้รองรับการตีให้เกิดเสียง เรียกว่า ปุ่มฆ้อง ต่อจากปุ่มเป็นฐานแผ่ออกไป แล้วองุ้มลงมาโดยรอบเรียกว่า “ฉัตร” ส่วนที่เป็นพื้นราบรอบปุ่มเรียกว่า “หลังฉัตร” หรือ “ขานฉัตร” ส่วนที่งอเป็นของเรียกว่า “ใบฉัตร” ที่ใบฉัตรนี้จะมีรูเจาะสำหรับร้อยเชือก หรือหนังเพื่อแขวนฆ้อง ถ้าแขวนตีทางตั้งจะเจาะสองรู ถ้าแขวนตีทางนอนจะเจาะสี่รู การบรรเลงฆ้องใช้ในการบรรเลงได้สองลักษณะคือ ใช้ตีกำกับ

จิ้งหะ และใช้ตีดำเนินทำนอง ซ้องที่ใช้ตีกำกับจิ้งหะได้แก่ ซ้องหุ่ย หรือซ้องซัย ซ้องโหม่ง
ซ้องเหม่ง ซ้องระเบ็ง

ซ้องที่ใช้ตีดำเนินทำนองได้แก่ ซ้องราง ซ้องวงใหญ่ ซ้องวงเล็ก ซ้องมโหรี ซ้องมอญ
ซ้องกะแต และซ้องหุ่ย หรือซ้องซัย ซ้องกะแต

ฉาบ

เป็นเครื่องตีกำกับจิ้งหะ ทำด้วยโลหะ รูปร่างคล้ายฉิ่ง แต่มีขนาดใหญ่กว่าและหล่อบางกว่า มีสองขนาด ขนาดใหญ่กว่า เรียกว่า ฉาบใหญ่ ขนาดเล็กกว่า เรียกว่า ฉาบเล็ก การตีจะตีแบบประกบ และตีแบบเปิดให้เสียงต่างกัน

ฉิ่ง

เป็นเครื่องตีกำกับจิ้งหะ ทำด้วยโลหะ หล่อบาง รูปร่างกลม เว้ากลาง ปากผาย คล้ายฝาขนมครกไม่มีจุก สำหรับหนึ่งมีสองฝาเจาะรูตรงกลางที่เว้า สำหรับร้อยเชือกโยงฝาทั้งสองเพื่อสะดวกในการถือตี ฉิ่งมีสองขนาด ขนาดใหญ่ใช้ประกอบวงปี่พาทย์ ขนาดเล็กใช้กับวงเครื่องสายและมโหรี

4. เครื่องดนตรีไทยประเภท เครื่องเป่า

ขลุ่ย

ทำด้วยไม้ไผ่ปล้องยาว ๆ เจาะข้อทะลุ ว่างไฟให้แห้ง ตบแต่งผิวให้ไหม้เกรียมเป็นลวดลายสวยงาม ด้านหน้าเจาะรูกลม ๆ เรียงแถวกัน 7 รู สำหรับปิดเปิดเสียง ขลุ่ยไม่มีลิ้นเหมือนปี่ แต่ใช้ ไม้อุดเต็มปล้อง แล้วปาดด้านล่างให้มีช่อง ไม้อุดนี้เรียกว่า “ดาก” ด้านหลังได้ดากลงมาเจาะรูเป็นรูสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่ปาดตอนล่างเป็นทางเฉียงไม่เจาะทะลุตรงเหมือนรูด้านหน้า เรียกว่า “รูปากนกแก้ว” ใต้รูปากนกแก้วลงมาเจาะรูอีก 1 รู เรียกว่า “รูนิ้วค้ำ” เจาะรูอีกรูหนึ่งเรียกว่า “รูเยื่อ” ขลุ่ย 1 เล้า จะมีรูทั้งสิ้น 14 รู

ขลุ่ยมีทั้งหมด 3 ชนิด คือ 1. ขลุ่ยหลีบ มีขนาดเล็ก 2. ขลุ่ยเพียงออ มีขนาดกลาง 3. ขลุ่ยอู้ มีขนาดใหญ่

ปี่

เป็นเครื่องดนตรีไทยแท้ ๆ ทำด้วยไม้จริง กลึงให้เป็นรูปบนหัวบานท้าย ตรงกลางป่อง เจาะภายในให้กลวงตลอดเวลา ทางหัวของปี่เป็นช่องรูเล็ก ส่วนทางปลายของปี่ปากรูใหญ่ ส่วนหัวเรียก “ทวนบน” ส่วนท้ายเรียก “ทวนล่าง” ตอนกลางของปี่เจาะรูนิ้วสำหรับเปลี่ยนเสียงลงมาจำนวน 6 รู รูตอนบนเจาะเรียงลงมา 4 รู เจาะรูล่างอีก 2 รู ตรงทวนบนใส่ลิ้นปี่ที่ทำด้วยใบตาลซ้อนกัน 4 ชั้น ตัดให้กลมแล้วนำไปผูกติดกับท่อลมเล็ก ๆ ที่เรียกว่า “กำพวด” กำพวดนี้ทำด้วยทองเหลือง เงิน นาค หรือโลหะ การผูกใช้วิธีผูกที่เรียกว่า “ผูกตะกรุดเบ็ด”

ปี่ของไทยจัดได้เป็น 3 ชนิด ดังนี้

1. ปี่นอก มีขนาดเล็ก เป็นปี่ที่ใช้กันมาแต่เดิม
2. ปี่กลาง มีขนาดกลาง สำหรับเล่นประกอบการแสดงหนังใหญ่ มีสำเนียงเสียงอยู่ระหว่างปี่นอกกับปี่ใน
3. ปี่ใน มีขนาดใหญ่ เป็นปี่ที่พระอภัยมณีใช้สำหรับเป่าให้นางผีเสื้อสมุทร

วงดนตรีไทย แบ่งเป็นกี่ประเภท อะไรบ้าง

1. **วงเครื่องสาย** มี 4 แบบ คือ วงเครื่องสายไทยเครื่องเดี่ยว, วงเครื่องสายไทยเครื่องคู่, วงเครื่องสายผสม และวงเครื่องสายปี่ชวา
  2. **วงมโหรี** ประกอบด้วยเครื่องดนตรีผสม ทั้ง ดิด สี ตี เป่า เป็นวงดนตรีที่ใช้บรรเลงเพื่อขับกล่อม ไม่นิยมบรรเลงในการแสดงใด ๆ วงมโหรีมี 5 แบบ คือ 1) วงมโหรีเครื่องสี 2) วงมโหรีเครื่องหก 3) วงมโหรีเครื่องเดี่ยว หรือวงมโหรีเครื่องเล็ก 4) วงมโหรีเครื่องคู่ และ 5) วงมโหรีเครื่องใหญ่
  3. **วงปี่พาทย์** ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภท ตี เป่า และเครื่องประกอบจังหวะ ใช้บรรเลงในงานพระราชพิธี และพิธีต่าง ๆ แบ่งตามขนาดได้ดังนี้
    - 3.1 วงปี่พาทย์เครื่องสิบ
    - 3.2 วงปี่พาทย์เครื่องห้า แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ปี่พาทย์เครื่องห้าอย่างหนัก และปี่พาทย์เครื่องห้าอย่างเบา
    - 3.3 วงปี่พาทย์เครื่องคู่
    - 3.4 วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่
- นอกจากนี้วงปี่พาทย์ยังมีอีก 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วงปี่พาทย์นางหงส์ วงปี่พาทย์มอญ วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

เรื่องที่ 2.3 ประวัติคุณค่าภูมิปัญญาทางดนตรีไทย

ภูมิปัญญาไทย มีคุณค่า และความสำคัญอย่างไร

1. ภูมิปัญญาไทยแสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ที่ดั่งงาม ทั้งจารีตประเพณี วัฒนธรรม และการประดิษฐ์คิดค้นเพื่อใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีคุณค่า
2. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดการคิดริเริ่มสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมใหม่ ทั้งในสิ่งที่เป็น รูปธรรม และนามธรรม
3. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดการผลิตภัณฑ์ การแปรรูป และการสร้างอาชีพใหม่ ทั้ง ด้านการผลิตสิ่งใหม่ และวิธีการผลิตสิ่งใหม่ ๆ
4. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
5. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดศิลปะของชาติ เช่น จิตรกรรมลายไทย การฟ้อนรำ เครื่องดนตรีไทย แสดงถึงความเป็นอารยธรรมของชาติ
6. ภูมิปัญญาไทยได้เสริมสร้างความสงบสุขในการดำรงชีวิต
7. ภูมิปัญญาไทยสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคมได้
8. ช่วยสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ
9. เสริมสร้างให้คนไทยเกิดความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิในความเป็นไทย
10. สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงวิถีชีวิตให้เกิดการเหมาะสมได้ตาม ยุคตามสมัย

บุคคลและภูมิปัญญาทางดนตรีไทยที่สำคัญ มีใครบ้าง

บุคคล และภูมิปัญญาทางดนตรีไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีจำนวนมาก อาทิเช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ทรงพระราชนิพนธ์เพลง บุษลินลอยเลื่อน หรือบุษลินลอยฟ้า

ครูมนตรี ตราโมท เกิดเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2443 จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แต่งเพลงต้อยตึง 3 ชั้น และมีความสามารถในการตีขิมอย่างยิ่ง

พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เกิดเมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2403 ได้เป็นเจ้ากรมปี่พาทย์หลวงในสมัยรัชกาลที่ 6 และได้แต่งเพลงเชิดจั่น 3 ชั้น พม่าหัวท่อน เขมรราชบุรี เขมรปากท่อ เขมรใหญ่ ดอนสมอ ทองย่อน เพชรญวน แผลงภูทอง

सानไม้ใน อาถรรพ์ พรหมณ์เข้าโบสถ์ ธรณีร้องไห้ มอญร้องไห้ เป็นต้น มีความสามารถในทางดนตรีอย่างมากโดยเฉพาะเรื่องขลุ่ย

ครูบุญยงค์ เกตุคง ได้เป็นหัวหน้าวงดนตรีไทยกรุงเทพมหานครจนเกษียณอายุ เป็นผู้มีชื่อเสียงขานในทางดนตรีอย่างยิ่ง บรรเลงปี่พาทย์ได้ทุกชนิด โดยเฉพาะระนาดเอกซึ่งได้รับการยกย่องเป็นพิเศษ ได้แต่งเพลงไว้จำนวนมาก เช่น โหมโรงแว่นเทียนชัย โหมโรงจุฬามณี โหมโรงสามสถาบัน เพลงเทพชาติรี เถา เพลงสร้อยลำปาง เถา เพลงวัฒนา เวียดนาม เถา เพลงชเวดากอง เถา เพลงสยามานุสสติ เถา เพลงนภระจอกทอง เถา เพลงขอมกล่อมลูก เถา เพลงเดือนหงายกลางป่า เถา และเพลงตระนาราช

พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ กรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม

ประสูติเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2425 ได้ทรงแต่งเพลง “ลาวดวงเดือน”

ครูทองดี สุจริตกุล เกิดเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2455 จังหวัดราชบุรี มีความสามารถโดดเด่นในการเล่นจะเข้ เคยเดี่ยวจะเข้ถวายหน้าพระที่นั่ง และเคยอัดแผ่นเสียงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2498 เริ่มเป็นครูสอนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ทำหน้าที่สอนจะเข้ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) ประจำปี พ.ศ. 2538

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้แต่งเพลงไว้เป็นจำนวนร้อย ๆ เพลง และมีชนิดที่ทำแนวทางบรรเลงเปลี่ยนไปจากของเก่า เรียกว่า “ทางเปลี่ยน” และเป็นผู้ประดิษฐ์เครื่องดนตรี “อังกะลุง”

เรื่องที่ 2.4 คุณค่าความงามความไพเราะของเพลง และเครื่องดนตรีไทย

เพลงและเครื่องดนตรีไทย มีคุณค่าและประโยชน์อย่างไร

ประโยชน์ของดนตรีไทย

1. เป็นเครื่องมือที่สามารถตอบสนองความต้องการในการประเทืองอารมณ์ กระตุ้นความรู้สึกของเราอย่างมาก
2. ทำให้มนุษย์อยู่อย่างมีอารมณ์ ความรู้สึก มีเครื่องมือประเทืองจิตใจ มีความละเอียดอ่อน และเกิดความสุขความสนุกสนาน
3. ทำให้โลกมีความสดใส มีสีสัน
4. ทำให้คนฟังรู้สึกผ่อนคลาย จิตใจเบิกบาน

คุณค่าในดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย

1. วัฒนธรรมทางดนตรีพื้นบ้านภาคกลาง ดนตรีพื้นบ้านภาคกลางส่วนใหญ่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทตี และเป่า เรียกรวมเป็นเครื่องตีเป่า ซึ่งถือเป็นเครื่องประกอบดั้งเดิมที่เก่าแก่ที่สุด และพัฒนาจนกลายเป็นวงปี่พาทย์ในปัจจุบัน ดนตรีพื้นบ้านภาคกลางถือเป็นการถ่ายทอดระหว่างวัฒนธรรมราชสำนักกับวัฒนธรรมหลวง ซึ่งเป็นการผสมผสานจนเกิดเป็นอัตลักษณ์ของวงดนตรีพื้นบ้านภาคกลางที่ต่างจากภาคอื่น ๆ
2. วัฒนธรรมทางดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ ยุคแรกส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องดนตรีประเภทตี และได้พัฒนาเป็นเครื่องดีด และสี ซึ่งเกิดการประดิษฐ์ธนู เพื่อเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการล่าสัตว์ เช่น พิณเพี้ยะ สะล้อ ซึ่ง ซอชนิดต่าง ๆ เป็นต้น จากนั้นมนุษย์ได้ประดิษฐ์เครื่องเป่าขึ้น เช่น ขลุ่ย และปี่ ซึ่งเกิดจากการฟังเสียงกระแสมที่พัดผ่านปากปล่องภูเขาไฟหรือเสียงลมกระทบทิวไม้ต้นไม้อ่าง ๆ เป็นต้น
3. วัฒนธรรมทางดนตรีพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้
  - ดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ เป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน มีการขับร้อง และเป่าแคนประกอบ พิณเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับความนิยมรองลงมา จนกระทั่งปัจจุบันนิยมเล่นโปงลางกันอย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้น
  - ดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมกันตรึม เป็นดนตรีขับร้องที่เรียกว่า เจริญ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีของชาวสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ

- ดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมโคราช เพลงโคราช เป็นการแสดงเช่นเดียวกับลิเกของภาคกลาง ซึ่งเป็นการขับร้องโต้ตอบกันระหว่างหมอลำเพลงชายกับหมอลำหญิง

4. วัฒนธรรมทางดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ ได้แก่

- วัฒนธรรมทางดนตรีที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ อำนาจเร้นลับ เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ การเล่นมะตือรีในหมู่ชาวไทยมุสลิม และการเล่นตะคริมในหมู่ชาวไทยพุทธ เป็นต้น

- วัฒนธรรมทางดนตรีที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ในบั้นปลายของชีวิตเมื่อถึงแก่กรรมก็อาศัยเครื่องดนตรีเป็นเครื่องไปสู่สุคติ ดังจะเห็นจากการเล่นกาหลอในงานศพ เพื่ออ้อนวอนเทพเจ้าให้นำร่างของผู้เสียชีวิตไปสู่ภพภูมิที่ดี

- วัฒนธรรมทางดนตรีที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ชาวพื้นเมืองภาคใต้นิยมประโคมโพนเป็นสัญญาณบอกกล่าวแก่ชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านทราบว่าที่วัดมีการทำเรือพระสำหรับใช้ชักลากในเทศกาลชักพระ

- วัฒนธรรมทางดนตรีที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความสามัคคี เช่น กรือโต๊ะและบานอ ชาวบ้านจะร่วมกันทำขึ้นมาเพื่อใช้เล่นสนุกร่วมกัน และใช้แข่งขันกับหมู่บ้านอื่น เป็นต้น

กิจกรรมท้ายบทที่ 2

2.1 เครื่องดนตรีไทย มีการสันนิษฐานว่าเกิดจากความคิดและสติปัญญาของคนไทยโดยมีวิวัฒนาการเริ่มจากสมัยสุโขทัยสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ วงปี่พาทย์และวงมโหรี มีปรากฏในทุกสมัย

ข้อที่ 9 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อเครื่องดนตรีไทย ที่ประกอบกันเป็นวงมโหรี ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ลงใต้ภาพให้ถูกต้อง (3 คะแนน)

ภาพที่ 1

ชื่อเครื่องดนตรีไทยคือ "....."

ภาพที่ 2

ชื่อเครื่องดนตรีไทยคือ "....."

ภาพที่ 3

ชื่อเครื่องดนตรีไทยคือ "....."

ข้อที่ 10. ให้ผู้เรียนเขียนชื่อเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์สมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งได้นำเครื่องดนตรีของต่างชาติ มาบรรเลงผสม ลงใต้ภาพให้ถูกต้อง (6 คะแนน)

ภาพที่ 4

ชื่อเครื่องดนตรีคือ "....."

นำมาจาก.....

ภาพที่ 5

ชื่อเครื่องดนตรีคือ "....."

นำมาจาก.....

ภาพที่ 6

ชื่อเครื่องดนตรีคือ "....."

นำมาจาก.....

2.3 ภูมิปัญญาทางดนตรีไทย แสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ที่ดั่งาม ทั้งจารีตประเพณี วัฒนธรรม และการประดิษฐ์ คิดค้น เช่น คุณค่าของความงามและความไพเราะของเพลงและเครื่องดนตรีไทย

ข้อที่ 11. ให้ผู้เรียนเขียนชื่อเพลงที่เป็นผลงานของภูมิปัญญาทางดนตรีไทยให้ถูกต้อง (5 คะแนน)

ภาพที่ 7:รัชกาลที่ 2
ชื่อเพลง "....."

ภาพที่ 8:นายมนตรี
ชื่อเพลง "....."

ภาพที่ 9:พระยาประสาน
ชื่อเพลง "....."

ภาพที่ 10: นายบุญยงค์
ชื่อเพลง "....."

ภาพที่ 11: พระองค์เจ้าเพ็ญ
ชื่อเพลง "....."

บทที่ 3 นาฏศิลป์ไทย

เรื่องที่ 3.1 ความหมายและความเป็นมาของนาฏศิลป์ไทย

นาฏศิลป์มีความหมายอย่างไร

นาฏศิลป์ไทย คือ ศิลปะแห่งการร่ายรำที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย จากการสืบค้นประวัติศาสตร์ความเป็นมาของนาฏศิลป์ไทย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ไทย และวัฒนธรรมไทย จากหลักฐานที่ยืนยันว่านาฏศิลป์มีมาช้านาน เช่น การสืบค้นในหลักศิลาจารึกหลักที่ 4 สมัยกรุงสุโขทัย พบข้อความว่า “ระบำรำเต้นเล่นทุกวัน” แสดงให้เห็นว่าอย่างน้อยที่สุด นาฏศิลป์ไทย มีอายุไม่น้อยกว่ายุคสุโขทัยขึ้นไป

นาฏศิลป์ไทยมีความเป็นมาอย่างไร

สรุปที่มาของนาฏศิลป์ไทยได้ดังนี้

1. จากการละเล่นของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อความบันเทิงและความรื่นเริงของชาวบ้าน ภายหลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ซึ่งไม่เพียงเฉพาะนาฏศิลป์ไทยเท่านั้น ที่มีประวัติเช่นนี้ แต่นาฏศิลป์ทั่วโลกก็มีกำเนิดจากการละเล่นพื้นเมืองหรือการละเล่นในท้องถิ่น เมื่อเกิดการละเล่นในท้องถิ่น การขับร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ก็เกิดพ่อเพลงและแม่เพลงขึ้น จึงเกิดแม่แบบหรือวิธีการที่พัฒนาสืบเนื่องต่อ ๆ กันไป

2. จากการพัฒนาการร่ำรำในท้องถิ่นสู่นาฏศิลป์ในวังหลวง เมื่อเข้าสู่วังหลวงก็มีการพัฒนารูปแบบให้งดงามยิ่งขึ้น มีหลักการและระเบียบแบบแผน ประกอบกับพระมหากษัตริย์ไทย ยุคสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ทรงเป็นกวีและนักประพันธ์ ดังนั้นนาฏศิลป์ไทย จึงมีลักษณะงดงามและประณีต

นาฏศิลป์ไทยมีองค์ประกอบอย่างไร

องค์ประกอบของนาฏศิลป์ไทย เป็นศิลปะการแสดงที่มีความอ่อนช้อยและงดงามเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การพ้องรำหรือลีลาการร่ำรำอ่อนช้อย งดงาม และแสดงอารมณ์ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวของตัวละคร และสื่อความหมายในการแสดง

2. เครื่องแต่งกายมีความงดงาม และสื่อถึงความเป็นไทย มีลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่ละบทบาทของตัวละคร เช่น เครื่องแต่งกายยืนเครื่อง การสวมใส่จะใช้ตรึงด้วยด้าย แทนที่จะเย็บสำเร็จรูป เป็นต้น

3. วงปีพาทย์เป็นดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง ซึ่งอาจมีแต่ทำนองหรือมีบทร้องผสมอยู่

4. คำร้องหรือบทร้องเป็นคำประพันธ์ ที่มีลักษณะเป็นกลอนแปด สามารถนำไปร้องเพลงชั้นเดียว หรือสองชั้นได้ทุกเพลง คำร้องนี้ทำให้ผู้สอนหรือผู้รำกำหนดท่ารำไปตามบทร้อง

ภาพแสดงเครื่องแต่งกายยืนเครื่องพระ

ภาพแสดงเครื่องแต่งกายยืนเครื่องนาง

เรื่องที่ 3.2 ประเภทของนาฏศิลป์ไทย

นาฏศิลป์ไทยมีกี่ประเภท

นาฏศิลป์ไทย เป็นศิลปะที่รวมศิลปะทุกแขนงเข้าด้วยกัน แบ่งออกตามลักษณะของรูปแบบการแสดงเป็น 4 ประเภท คือ โขน ละคร รำและระบำ และการละเล่นพื้นเมือง

โขน

1. โขนมีลักษณะของรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยอย่างไร

โขน เป็นศิลปะของการรำ การเต้น แสดงเป็นเรื่องราว โดยมีศิลปะหลายรูปแบบผสมผสานกัน เอกลักษณ์ คือผู้แสดงจะต้องสวมหัวโขน สิ่งสำคัญที่ประกอบการแสดงโขน คือ บทที่ใช้ประกอบการแสดงจากเรื่องรามเกียรติ์ การแต่งกายเลียนแบบเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์ที่เป็นเครื่องต้น เรียกว่า การแต่งกายแบบยืนเครื่อง เพื่อบอกลักษณะสำคัญ

ตัวละครมีการพากย์ เจรจา ขับร้อง และดนตรีบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ ยึดขั้นตอนการแสดงที่เป็นแบบแผนนิยมจัดแสดงในพิธีสำคัญ เช่น งานพระราชพิธีต่าง ๆ

2. โขนแบ่งตามลักษณะการแสดงเป็นกี่ชนิด

โขน แบ่งตามลักษณะการแสดงมี 5 ชนิด ได้แก่ โขนกลางแปลง โขนนั่งราว โขนโรงใน โขนหน้าจอ และโขนฉาก ซึ่งโขนแต่ละชนิดมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

2.1 โขนกลางแปลงมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์นาฏศิลป์ไทยอย่างไร

โขนกลางแปลง เป็นโขนที่แสดงกลางแจ้ง ใช้ธรรมชาติ เป็นฉากประกอบ นิยมแสดงตอนที่มีการทำศึกสงคราม เพราะจะต้องใช้ตัวแสดงเป็นจำนวนมาก และต้องการแสดงถึงการเต้นของโขน การเคลื่อนทัพของทั้งสองฝ่าย การต่อสู้ ระหว่างฝ่ายพระราม พระลักษมณ์ พลวานร กับ ฝ่ายยักษ์ ได้แก่ ทศกัณฐ์

ภาพ โขนกลางแปลง

2.2 โขนโรงนอกหรือโขนนั่งราวมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์นาฏศิลป์ไทยอย่างไร

โขนโรงนอก หรือโขนนั่งราว เป็นโขนที่มีวิวัฒนาการมาจากโขนกลางแปลงเปลี่ยนสถานที่แสดงบนโรง มีราวไม้ไผ่ขนาดใหญ่อยู่ด้านหลัง สำหรับตัวโขน นั่งแสดง รูปแบบของการแสดงดำเนินเรื่องด้วยการพากย์และเจา

โจนโรจนอกหรือโจนนั่งราว

2.3 โจนโรงในมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์นาฏศิลป์ไทยอย่างไร

โจนโรงใน เป็นการนำเอารูปแบบการแสดงโจนโรจนอก มาผสมผสานกับการแสดงละครใน ที่มีการขับร้อง และการรำของผู้แสดง ดำเนินเรื่องด้วยการพากย์ เจริญจา มีการขับร้อง ประกอบทำรำ เพลงระบำผสมผสานอยู่ด้วย

ภาพโจนโรงใน

2.4 โขนหน้าจอมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์นาฏศิลป์ไทยอย่างไร

โขนหน้าจอ ได้แก่ โขนที่ใช้จอหนังใหญ่เป็นฉากประกอบการแสดง กล่าวคือ มีจอหนังใหญ่เป็นฉาก ที่ด้านซ้ายขวาเขียนรูปปราสาท และพลับพลาไว้ทั้งสองข้างตัวแสดงจะออกแสดงด้านหน้าของจอหนังดำเนินเรื่องด้วยการพากย์ เจรจา ชับร้อง รวมทั้งมีการจัดระบำ ฟ้อนประกอบ

โขนหน้าจอ

2.5 โขนฉากมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์นาฏศิลป์ไทยอย่างไร

โขนฉาก เป็นรูปแบบโขนที่พัฒนาเป็นลำดับสุดท้าย กล่าวคือเป็นการแสดงในโรงมหรนิจการจัดทำฉากเปลี่ยนไปตามเรื่องราวที่กำลังแสดง ดำเนินเรื่องด้วยการพากย์ เจรจา และชับร้อง ร่ายรำประกอบคำร้องมีระบำ ฟ้อนประกอบ

ละคร

1. ละครมีลักษณะของรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยอย่างไร

ละคร เป็นศิลปะการร่ายรำที่เล่นเป็นเรื่องราว มีพัฒนาการมาจากการเล่นนิทาน ละครมีเอกลักษณ์ในการแสดง และการดำเนินเรื่องด้วยกระบวนลีลาท่ารำ เข้าบทร้อง ทำนองเพลง และเพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์มีแบบแผนการเล่นที่เป็นทั้งของชาวบ้านและของหลวง

2. ละครไทยมีกี่ประเภท

ละครไทยมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นละครไทยจึงมีรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งแบ่งออกได้ 3 ประเภท ดังนี้

- 2.1 ละครรำ
- 2.2 ละครร้อง
- 2.3 ละครพูด

รำและระบำ

1. รำและระบำมีลักษณะของรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยอย่างไร

รำและระบำ เป็นศิลปะแห่งการร่ายรำประกอบเพลงดนตรี และบทขับร้อง โดยไม่เล่นเป็นเรื่องราว รำและระบำมีลักษณะการแสดงแบบมาตรฐานที่เน้นเรื่องสวยงาม ความพร้อมเพรียง

ใช้ระยะเวลาการแสดงสั้น ๆ ชมแล้วไม่เกิดความเบื่อหน่าย

2. รำมีความหมายอย่างไร

รำ หมายถึง ศิลปะแห่งการร่ายรำที่มีผู้แสดง ตั้งแต่ 1 - 2 คน เช่น การรำเดี่ยว การรำคู่ การรำอาวุธ เป็นต้น มีลักษณะการแต่งกายตามรูปแบบของการแสดง ไม่เล่นเป็นเรื่องราว อาจมีบทขับร้อง ประกอบการรำเข้ากับทำนองเพลงดนตรี มีกระบวนการทำรำ โดยเฉพาะการรำคู่ จะต่างกับระบำเนื่องจากทำรำจะมีความเชื่อมโยงสอดคล้องต่อเนื่องกัน และเป็นบทเฉพาะสำหรับผู้แสดงนั้น ๆ เช่น รำเพลงช้าเพลงเร็ว รำแม่บท รำเมขลา - รามสูร เป็นต้น

3. ระบำมีความหมายอย่างไร

ระบำ หมายถึง ศิลปะแห่งการร่ายรำที่มีผู้เล่นตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีลักษณะการแต่งกายคล้ายคลึงกัน กระบวนท่าร่ายรำคล้ายคลึงกัน ไม่เล่นเป็นเรื่องราว อาจมีบทขับร้อง ประกอบการรำเข้าทำนองเพลงดนตรี ซึ่งระบำแบบมาตรฐานมักบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ การแต่งกายนิยมแต่งกายยืนเครื่องพระนาง หรือแต่งแบบนางในราชสำนัก เช่น ระบำสี่บท ระบำกฤษดาภินิหาร ระบำฉิ่ง เป็นต้น

การละเล่นพื้นเมือง

การละเล่นพื้นเมืองมีลักษณะของรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยอย่างไร

การละเล่นพื้นเมือง เป็นศิลปะแห่งการร่ายรำที่มีทั้งรำ ระบำ หรือการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนตามวัฒนธรรมไทยในแต่ละภูมิภาค ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ภาค คือ

1. ภาคเหนือ ได้แก่ ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฟ้อนสาวไหม และฟ้อนเจิง
2. ภาคกลาง ได้แก่ เต็มกำรำเคียว รำโทน หรือรำวง รำกลองยาว และรำ

เถิดเทิง

3. ภาคอีสาน ได้แก่ เซิ้งบั้งไฟ ฟ้อนภูไท ลำกลอนเกี่ยว และลำเต้ย
4. ภาคใต้ ได้แก่ โนรา หนังตะลุง ร่องเง็ง และลิเกฮูลู

1. นาฏศิลป์ไทยภาคเหนือ มีรูปแบบการแสดงอย่างไร

ภาคเหนือ มีรูปแบบการแสดง เป็นศิลปะการรำและการละเล่นหรือที่นิยมเรียกว่า ฟ้อน การฟ้อนเป็นวัฒนธรรมของชาวล้านนาและกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ ลักษณะของการฟ้อน แบ่งเป็นแบบดั้งเดิมกับแบบปรับปรุงใหม่ แต่ยังมีเอกลักษณ์การแสดงไว้คือ สีสันท่ารำ ช่างช้าอ่อนช้อย แต่งกายตามวัฒนธรรมท้องถิ่นประกอบกับการบรรเลงและขับร้องด้วยวงสะล้อ ซอ ซึง วงปี่จ๋อง วงกลองแอม

2. นาฏศิลป์ภาคกลางมีรูปแบบการแสดงอย่างไร

ภาคกลาง มีรูปแบบการแสดงเป็นศิลปะการร่ายรำ และการละเล่นของชนชาวพื้นเมืองภาคกลาง ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรม ศิลปะการแสดงจึงมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและเพื่อความบันเทิง สนุกสนาน เป็นการพักผ่อนหย่อนใจจากการทำงาน หรือเมื่อเสร็จจากเทศกาลฤดูเก็บเกี่ยว มีการแต่งกายตามวัฒนธรรมของท้องถิ่น และใช้เครื่องดนตรีพื้นเมือง เช่น กลองยาว กลองโทน ฉิ่ง ฉาบ กรับและโหม่ง

3. นาฏศิลป์ภาคอีสานมีรูปแบบการแสดงอย่างไร

ภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรูปแบบการแสดงแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มวัฒนธรรม คือ กลุ่มอีสานเหนือ มีวัฒนธรรมไทยลาว ซึ่งมักเรียกการละเล่นว่า เซิ้ง ฟ้อน หมอลำ ใช้เครื่องดนตรีประกอบ ได้แก่ แคน พิณ ซอ กลองยาว ฉิ่ง ฉาบ ข้อง กรับ ภายหลังเพิ่มเติมโปงลางและโหวด เข้ามาด้วย ส่วนกลุ่มอีสานใต้ มีวัฒนธรรมไทยเขมร เรียกการละเล่นว่า เรือมหรือเรือม เช่น เรือมลูด อันเร หรือรำกระทบสาก รำกระเนียบติงต๊อง หรือระบำตักแตนตำข้าว มีเครื่องดนตรี คือ ซอด้วง กลองกันตรึม พิณ ระนาดเอกไม้ ปี่สไล กลอง

รำมะนา การแต่งกายตามวัฒนธรรมของท้องถิ่น ลักษณะท่ารำและท่วงทำนองดนตรีในการแสดงค่อนข้างกระชับ รวดเร็ว และสนุกสนาน

4. นาฏศิลป์ภาคใต้มีรูปแบบการแสดงอย่างไร

ภาคใต้ มีรูปแบบการแสดงแบ่งตามกลุ่มวัฒนธรรมได้ 2 กลุ่ม คือวัฒนธรรมไทยพุทธได้แก่ โนรา หนังตะลุง เพลงบอก และวัฒนธรรมไทยมุสลิม ได้แก่ ร่องเง็ง ซำแปง มะโย่ง ซิละ ลิเกฮูลู มีเครื่องดนตรีประกอบสำคัญ เช่น กลองโนรา กลองโพน โทน ทับ กรับพวา โหม่ง ปี่กาหลอ ปี่ไหน รำมะนา ไวโอลิน และอัคคอร์เดียน

เรื่องที่ 3.3 นาฏยศัพท์

นาฏยศัพท์ในนาฏศิลป์ไทยหมายถึงอะไร

นาฏยศัพท์ หมายถึง ศัพท์เฉพาะในทางนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้เป็นสัญลักษณ์และสื่อความหมายกันในวงการนาฏศิลป์ไทย

นาฏยศัพท์ในนาฏศิลป์ไทย แบ่งได้กี่หมวด

นาฏยศัพท์ แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ

1. หมวดนามศัพท์ หมายถึง ท่ารำสื่อต่าง ๆ ที่บอกอาการของทำนั้น ๆ
  - วง เช่น วงบน วงกลาง
  - จีบ เช่น จีบหงาย จีบคว่ำ จีบหลัง
  - ท่าเท้า เช่น ยกเท้า ประเท้า กระดก
2. หมวดกิริยศัพท์ คือ ศัพท์ที่ใช้ในการปฏิบัติอาการกิริยา แบ่งออกเป็นศัพท์เสรี และศัพท์เสียม
  - ศัพท์เสรี หมายถึง ศัพท์ที่ใช้เสริมท่วงท่าให้ถูกต้องงดงาม เช่น ทรงตัว ส่งมือ เจียง ลักคอก กดไหล่ ถีบเข้า เป็นต้น
  - ศัพท์เสียม หมายถึง ศัพท์ที่ใช้เรียกท่ารำที่ไม่ถูกระดับมาตรฐาน เพื่อให้ผู้รำรู้ตัวและต้องแก้ไขท่วงท่าของตนให้เข้าสู่ระดับ เช่น วงล้ำ วงตัก วงลั่น รำเลื้อย รำลน เป็นต้น
3. หมวดนาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด คือ ศัพท์ที่นอกเหนือจากนามศัพท์ กิริยศัพท์ ซึ่งจัดไว้เป็นหมวดเบ็ดเตล็ด มีดังนี้

เหลี่ยม เดินมือ แม่ท่า ขึ้นท่า ในนาฏศิลป์ไทยหมายถึงอะไร

เหลี่ยม หมายถึง ระยะเข้าทั้งสองข้างแบะออก กว้าง แคบ มากน้อยสุดแต่จะเป็นท่าของพระ หรือนาง ยักษ์ ลิง เหลี่ยมที่กว้างที่สุด คือเหลี่ยมยักษ์
เดินมือ หมายถึง อาการเคลื่อนไหวของแขนและมือ เพื่อเชื่อมท่าแม่ท่า หมายถึง ท่ารำตามแบบมาตรฐาน เช่น แม่บท
ขึ้นท่า หมายถึง ท่าที่ประดิษฐ์ให้สวยงาม แบ่งออกเป็น

ขึ้นท่าใหม่ ในนาฏศิลป์ไทยมีกี่ท่าและแสดงความหมายอะไรบ้าง

ขึ้นท่าใหญ่ มีอยู่ 4 ท่า คือ

1. ท่าพระสีหน้า แสดงความหมายเจริญรุ่งเรือง เป็นใหญ่
2. ท่านภาพร แสดงความหมายเช่นเดียวกับพรหมสีหน้า
3. ท่าเฉิดฉิน แสดงความหมายเกี่ยวกับความงาม
4. ท่าพิสมัยเรียงหมอน มีความหมายเป็นเกียรติยศ

ขึ้นท้าน้อยในนาฏศิลป์ไทยประกอบด้วยท่าอะไรบ้าง

ขึ้นท้าน้อย มีอยู่หลายท่าต่างกัน คือ

1. ท่ามือหนึ่งตั้งวงบัวบาน อีกมือหนึ่งจีบหลัง
2. ท่ายอดต้องลม
3. ท่าผาลาเพียงไหล่
4. ท่ามือหนึ่งตั้งวงบน อีกมือหนึ่งตั้งวงกลาง เหมือนท่าบังสุริยา
5. ท่าเมขลาแปลง คือมือข้างที่หงายไม่ต้องทำนิ้วล่อแก้ว

พระใหญ่ – พระน้อย ในนาฏศิลป์ไทยมีความหมายอย่างไร

พระใหญ่ – พระน้อย หมายถึง ตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญพอ ๆ กัน พระใหญ่ หมายถึง พระเอก เช่น อิเหนา พระราม ส่วนพระน้อยมีบทบาทเป็นรอง เช่น สังคามาระตา พระลักษมณ์

นายโรง ในนาฏศิลป์ไทยมีความหมายอย่างไร

นายโรง หมายถึง พระเอก เป็นศัพท์เฉพาะละครรำ

ยี่นเครื่องในนาฏศิลป์ไทยมีความหมายอย่างไร

ยี่นเครื่อง หมายถึง แต่งเครื่องละครรำครบเครื่อง

นางกษัตริย์กับนางตลาดในนาฏศิลป์ไทยมีความหมายต่างกันอย่างไร

นางกษัตริย์ บุคลิกท่วงทีเรียบร้อย สง่ามีทีท่าเป็นผู้ดี

นางตลาด ท่วงทีว่องไว สะบัดสะบั้งไม่เรียบร้อย เช่น นางยักษ์ นางแมว เป็นต้น

ภาษาท่าในนาฏศิลป์ไทยหมายถึงอะไร

ภาษาท่า หมายถึง การแสดงกิริยาท่าทางเพื่อสื่อความหมายแทนคำพูด ส่วนมากใช้ในการแสดงนาฏศิลป์และการแสดงละครต่าง ๆ

ภาษาท่าในนาฏศิลป์ไทยมีกี่ประเภทจงอธิบาย

ภาษาท่าแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ท่าทางที่ใช้แทนคำพูด เช่น ไป มา เรียก ปฏิเสธ
2. ท่าทางที่ใช้แทนอารมณ์ภายใน เช่น รัก โกรธ ดีใจ เสียใจ
3. ท่าแสดงกิริยาอาการหรืออิริยาบถ เช่น ยืน เดิน นั่ง

ตีบทหรือรำบทในนาฏศิลป์ไทยคืออะไร

ตีบทหรือรำบท คือ วิธีการรำร่าท่าต่าง ๆ นำมาประกอบบทร้องเพลงดนตรี โดยมุ่งถึงความสง่างามของลีลาท่าร่า

เรื่องที่ 3.4 รำวงมาตรฐาน

รำวงมาตรฐานมีวิวัฒนาการอย่างไร

รำวงมาตรฐาน เป็นการแสดงที่มีวิวัฒนาการมาจากรำโทน เป็นการร่ายรำประกอบการตีกลองชนิดหนึ่งเรียกว่า โทนและร้องเพลงไปด้วย รูปแบบของการรำโทนไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว สามารถดัดแปลง สร้างเพลงและทำรำใหม่ ๆ ขึ้นได้เรื่อย ๆ บ่งบอกถึงความสนุกสนาน ซึ่งแต่เดิมรำโทนก็เล่นกันเป็นวง จึงเรียกว่า “รำวง” แต่เดิมไม่มีคำว่า “มาตรฐาน” จะเรียกกันว่ารำวงเท่านั้น ต่อมาราวสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482 –พ.ศ. 2488) ได้มีการปรับปรุงการเล่นรำโทนให้คงตามแบบของกรมศิลปากร ทั้งการร้องที่เป็นเพลงที่มีเนื้อร้องสุภาพใช้คำง่าย ทำนองเพลงง่าย มุ่งให้เห็นวัฒนธรรมของชาติเป็นส่วนใหญ่ เพลงในรำวงมาตรฐานมีทั้งหมด 10 เพลง แต่ละเพลงจะบอกทำรำที่มีการประดิษฐ์ใหม่ให้เป็นมาตรฐาน 14 ท่า มีการกำหนดเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการรำมีระนาด ฉิ่ง กรับพวง เพิ่มเข้าไปไว้ให้พร้อม สำหรับการแสดง ซึ่งจะใช้ผู้แสดงหญิงชายไม่น้อยกว่า 5 คู่

จงบอกชื่อเพลงรำวงมาตรฐานและทำรำที่ใช้

ชื่อเพลง	ทำรำ
1. งามแสงเดือน	1. สอดสร้อยมาลา
2. ชาวไทย	2. ชักแป้งผัดหน้า
3. รำมาชิมารำ	3. รำส่าย
4. คีนเดือนหงาย	4. สอดสร้อยมาลาแปลง
5. ดวงจันทร์วันเพ็ญ	5. แหกเต้าเข้ารัง, ฆาตาเพียงไหล่
6. ดอกไม้ของชาติ	6. รำยั่ว
7. หญิงไทยใจงาม	7. พรหมสีหน้า, ยุงฟ้อนหาง
8. ดวงจันทร์ขวัญฟ้า	8. ช้างประสานงา, จันทรทรงกลดแปลง
9. ยอดชายใจหาญ	9. (หญิง) ชะนีร่ายไม้ (ชาย) จ่อเพลิง กาฬ
10. บูชานักรบ	10. เทียวแรก (หญิง) ชัดจางนาง (ชาย) จันทรทรงกลด เทียวสอง (หญิง) ล่อแก้ว (ชาย) ขอแก้ว

ตัวอย่าง ลักษณะท่าร่าของรำวงมาตรฐาน

ท่าสอดสร้อยมาลา

ท่าซึกแปงผัดหน้า

ท่านกแขกเต้าเข้ารัง

เรื่องที่ 3.5 การอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย

นาฏศิลป์ไทยมีแนวทางในการอนุรักษ์ที่รูปแบบ

แนวทางในการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยมี 2 รูปแบบนี้ เพื่อการสืบทอดและส่งเสริมให้นาฏศิลป์ไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติและเป็นศิลป์ที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์และสืบทอด

1. การอนุรักษ์รูปแบบ หมายถึง การรักษาให้คงรูปดั้งเดิม เช่น เพลงพื้นบ้านก็ต้องรักษาขั้นตอนการร้อง ทำนอง การแต่งกาย ทำรำ ฯลฯ หรือหากจะผลิตชิ้นใหม่ก็ให้รักษารูปแบบเดิมไว้
2. การอนุรักษ์เนื้อหา หมายถึง การรักษาในด้านเนื้อหาประโยชน์คุณค่าด้วยวิธีการผลิต การรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษา เช่น เอกสาร และสื่อสารสนเทศต่างๆ

นาฏศิลป์ไทยมีแนวทางในการอนุรักษ์อย่างไร

ในที่นี้จะขอนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมเพื่ออนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย ดังนี้

1. จัดการศึกษาเฉพาะทาง ส่งเสริมให้มีสถาบันการศึกษาด้านนาฏศิลป์จัดการเรียนการสอน เพื่อสืบทอดงานศิลปะด้านนาฏศิลป์ เช่น วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันเอกชน องค์กรของรัฐบางแห่ง ฯลฯ
2. จัดการเรียนการสอนในขั้นพื้นฐาน โดยนำวิชานาฏศิลป์จัดเข้าในหลักสูตรและเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนทุกระดับ ตามระบบที่ควรจะให้เยาวชนได้รับรู้เป็นขั้นตอนตั้งแต่อนุบาล – ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ตลอดจนสถาบันการศึกษาทุกระดับ จัดรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และบริการแก่ชุมชนได้ด้วย
3. มีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบสื่อโฆษณาต่าง ๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ โดยนำศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อเป็นการสร้างบทบาทของความเป็นไทยให้เป็นที่รู้จัก
4. จัดเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม ในรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์แก่หน่วยงานรัฐและเอกชน โดยทั่วไปทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ
5. ส่งเสริมและปลูกฝังมรดกทางศิลปวัฒนธรรมภายในครอบครัว ให้รู้ซึ่งถึงความเป็นไทยและอนุรักษ์รักษาเอกลักษณ์ไทย

กิจกรรมท้ายบทที่ 3

3.1 เครื่องแต่งกายเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการแสดงนาฏศิลป์ไทย ที่สื่อถึงความเป็นไทย มีลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่ละบทบาทของตัวละคร

ข้อที่12 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อชิ้นส่วนของเครื่องแต่งกายในเครื่องพระ ลงในภาพตามหมายเลขให้ถูกต้อง 3 ชิ้นส่วน (3 คะแนน)

*ภาพที่ 12

*ภาพที่ 13

- 1. ....
- 2. ....
- 3. ....

ข้อที่ 13 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อชิ้นส่วนของเครื่องแต่งกายยีนเครื่องนาง ลงในภาพตามหมายเลขให้ถูกต้อง 3 ชิ้นส่วน (3 คะแนน)

*ภาพที่ 14

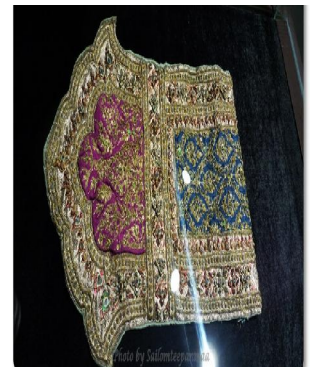
.....

*ภาพที่ 15

1. ....

2. ....

3. ....

3.2 โขน เป็นการแสดงนาฏศิลป์ไทยประเภทหนึ่ง โดยมีศิลปะหลายรูปแบบผสมผสานกันและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ข้อที่ 14 ให้ผู้เรียนเขียนสิ่งที่ต้องสวม เพื่อแสดงเอกลักษณ์ของรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์โขนลงใต้ภาพให้ถูกต้อง (3 คะแนน)

*ภาพที่ 16

สวม.....

*ภาพที่ 17

สวม.....

*ภาพที่ 18

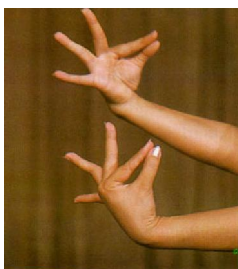

สวม.....

3.5 นาฏยศัพท์ในนาฏศิลป์ไทย หมายถึงศัพท์เฉพาะทางนาฏศิลป์เป็นภาษาที่ใช้เป็นสัญลักษณ์และสื่อความหมาย กันในวงการนาฏศิลป์ไทย

ข้อที่ 15 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อท่ารำ "จีบคว่ำ" ลงใต้ภาพที่บอกอาการของท่าจีบคว่ำได้ถูกต้อง (3 คะแนน)

*ภาพที่ 19

ท่ารำ "....."

*ภาพที่ 20

ท่ารำ "....."

*ภาพที่ 21

ท่ารำ "....."

3.6 ภาษาท่าในนาฏศิลป์ไทย หมายถึงการแสดงกิริยาท่าทางเพื่อสื่อความหมายแทนคำพูด อารมณ์ภายในและอิริยาบถ

ข้อที่ 16 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อ ภาษาท่า"รัก"ลงใต้ภาพแสดงท่าทางที่ใช้แทนอารมณ์รัก ได้ถูกต้อง (3 คะแนน)

*ภาพที่ 22

ภาษาท่า"....."

*ภาพที่ 23

ภาษาท่า"....."

*ภาพที่ 24

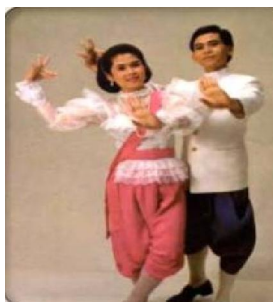

ภาษาท่า"....."

3.9 รำวงมาตรฐาน เป็นการแสดงที่มีวิวัฒนาการมาจากรำโทน สามารถดัดแปลง สร้างเพลง และทำท่าใหม่ได้ เพื่อประยุกต์ทำรำวงมาตรฐานไปใช้กับเพลงอื่นๆในโอกาสต่างๆ

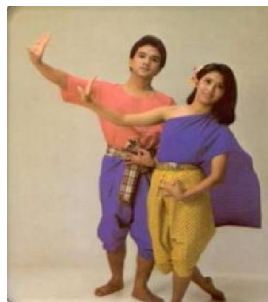
ข้อที่ 17 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อเพลงรำวงมาตรฐานลงใต้ภาพที่ใช้ทำท่า "สอดสร้อยมาลา" ได้ถูกต้อง (3 คะแนน)

*ภาพที่ 25

ชื่อเพลง "....."

*ภาพที่ 26

ชื่อเพลง "....."

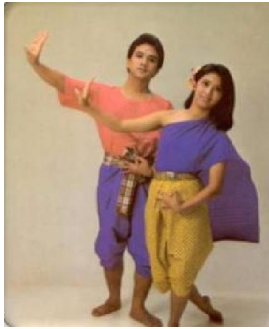
*ภาพที่ 27

ชื่อเพลง "....."

ข้อที่ 18 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อท่ารำวงมาตรฐาน ลงใต้ภาพที่ใช้เพลงรำวงมาตรฐาน "หญิงไทยใจงาม" ได้ถูกต้อง (3 คะแนน)

*ภาพที่ 28

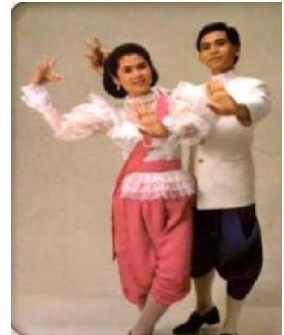
ชื่อท่า"....."

*ภาพที่ 29

ชื่อท่า"....."

*ภาพที่ 30

ชื่อท่า"....."

บทที่ 4

นาฏศิลป์ไทยกับการประกอบอาชีพ

เรื่องที่ 4.1 แนวทางการนำนาฏศิลป์ไทยไปใช้ในการประกอบอาชีพ

นาฏศิลป์ไทยมีแนวทางในการประกอบอาชีพอย่างไร

แนวทางในการประกอบอาชีพนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ อาชีพการละเล่นพื้นเมืองของแต่ละภาค เช่น

1. อาชีพการแสดงหนังตะลุง
2. อาชีพการแสดงลิเก
3. อาชีพการแสดงหมอลำ

เรื่องที่ 4.2 อาชีพการแสดงหนังตะลุง

อาชีพการแสดงหนังตะลุงมีขั้นตอนอย่างไร

ขั้นตอนการแสดงหนังตะลุง มีการลำดับการเล่น ดังนี้

1. ตั้งเครื่องเบ็กรัง เป็นการทำพิธีเอาฤกษ์ ขอให้ตั้งโรงและปิดเป่าเสนียดัจญโร เริ่มโดยเมื่อคณะหนังขึ้นโรงแล้วนายหนังจะตีกองนำเอาฤกษ์ ลูกคู่บรรเลงเพลงเชิด ขั้นนี้เรียกว่าตั้งเครื่อง
2. โหมโรง การโหมโรงเป็นการบรรเลงดนตรีล้วน ๆ เพื่อเรียกคนดู และให้นายหนังได้เตรียมพร้อม การบรรเลงเพลงโหมโรงเดิมที่เล่ากันว่าใช้ “เพลงทับ” คือใช้ทับเป็นตัวยืมและเดินจังหวะทำนองต่าง ๆ กันไป
3. ออกลึงหัวค้ำ เป็นธรรมเนียมการเล่นหนังตะลุงสมัยก่อน ปัจจุบันเลิกเล่นแล้วเข้าใจว่าได้รับอิทธิพลจากหนังใหญ่ เพราะรูปที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นรูปจับ มีอาชี้อยู่กลาง ลิงชวากับลิงดำอยู่คนละข้าง แต่รูปที่แยกเป็นรูปเดี่ยวๆ 3 รูป แบบเดียวกับของหนังตะลุงก็มี
4. ออกฤกษ์ เป็นการเล่นเพื่อคารวะครู และปิดเป่าเสนียดัจญโร โดยขออำนาจจากพระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์ และเทวะอื่น ๆ และบางหนังยังขออำนาจจากพระรัตนตรัยด้วย

5. ออกรูปฉะ หรือรูปจับ คำว่า “ฉะ” คือสู้รบ ออกรูปฉะเป็นการออกรูปจากพระราม กับทศกัณฐ์ให้ต่อสู้กัน วิธีเล่นใช้ทำนองพากย์คล้ายหนังใหญ่ การเล่นชุดนี้หนังตะลุงเล็กเล่นไปนานแล้ว

6. ออกรูปปรายหน้าบท รูปปรายหน้าบท เป็นรูปผู้ชายถือดอกบัวบ้าง ธงชาติบ้าง ถือเป็นตัวแทนของนายหนัง ใช้เล่นเพื่อไหว้ครู ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้ที่หนังเคารพนับถือทั้งหมด ตลอดทั้งใช้ร้องกลอน ผากเนื้อผากตัวกับผู้ชม

7. ออกรูปบอกเรื่อง รูปบอกเรื่องเป็นรูปตลก หนึ่งส่วนใหญ่ใช้รูปขวัญเมืองเล่นเพื่อเป็นตัวแทนของนายหนัง ไม่มีการร้องกลอน มีแต่พูด จุดประสงค์ของการออกรูปนี้เพื่อบอกกล่าวกับผู้ชมถึงเรื่องนิยายที่หนังจะหยิบยกขึ้นแสดง

8. เกี่ยวจอ เป็นการร้องกลอนสั้น ๆ ก่อนตั้งนามเมืองเพื่อให้เป็นคติสอนใจแก่ผู้ชม หรือเป็นกลอนพรรณนา ธรรมชาติและความในใจ กลอนที่ร้องนี้หนังจะแต่งไว้ก่อน และถือว่ามีความคมคาย

9. ตั้งนามเมือง หรือตั้งเมือง เป็นการออกรูปกษัตริย์ โดยสมมติขึ้นเป็นเมือง ๆ หนึ่ง จากนั้นจึงดำเนินเหตุการณ์ไปตามเรื่องที่กำหนดไว้

เรื่องที่ 4.3 อาชีพการแสดงลิเก

อาชีพการแสดงลิเก มีขั้นตอนอย่างไร

ขั้นตอนการแสดงลิเกมีวิธีการแสดง คือ เดินเรื่องรวดเร็ว ตลกขบขัน เริ่มด้วยโหมโรง 3 ลา จบแล้วบรรเลงเพลงสาธุการ ให้ผู้แสดงไหว้ครู แล้วจึงออกแขก บอกเรื่องที่จะแสดง สมัยก่อนมีการรำถวายมือหรือรำเบิกโรง แล้วจึงดำเนินเรื่อง ต่อมาการรำถวายมือก็เลิกไป ออกแขกแล้วก็จับเรื่องทันที การร่ายรำน้อยลงไปจนเกือบไม่เหลือเลย คงมีเพียงบางคณะที่ยังยึดศิลปะการรำอยู่

ผู้แสดง เดิมใช้ผู้ชายล้วน ต่อมาแสดงชายจริงหญิงแท้ขึ้น ผู้แสดงต้องมีปฏิภาณในการร้องและเจรจา ดำเนินเรื่องโดยไม่มีการบอกบทเลย หัวหน้าคณะจะเล่าให้ฟังก่อนเท่านั้น นอกจากนี้ การเจรจาต้องตัดเสียงให้ผิดปกติ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของลิเก แต่ตัวสามัญชนและตัวตลกพูดเสียงธรรมดา

เพลงและดนตรี ดำเนินเรื่องใช้เพลงหงส์ทองชั้นเดียว แต่ดัดแปลงให้ด้นได้เนื้อความมาก ๆ แล้วจึงรับด้วยปี่พาทย์ แต่ถ้าเล่นเรื่องต่างภาษา ก็ใช้เพลงที่มีสำเนียงภาษานั้น ๆ ตาม

ท้องเรื่อง แต่ดันให้คล้ายหงส์ทอง ต่อมานายดอกดิน เสือสง่า ได้ดัดแปลงเพลงมอญครวญของ
ลิเกบันตนที่ใช้กับบทโศก มาเป็นเพลงแสดงความรักด้วย

เรื่องที่แสดง นิยมใช้เรื่องละครนอก ละครใน และเรื่องพงศาวดารจีน มอญ ญวน เช่น
สามก๊ก ราชาริราช

การแต่งกาย แต่งตัวด้วยเครื่องประดับสวยงาม เลียนแบบเครื่องทรงกษัตริย์
จึงเรียกว่าลิเกทรงเครื่อง “สมัยของแพง” ก็ลดเครื่องแต่งกายที่แพรวพราวลงไป แต่บางคณะก็
ยังรักษาแบบแผนเดิมไว้ โดยตัวนายโรงยังแต่งเลียนแบบเครื่องทรงของกษัตริย์ในส่วนที่มีใช้
เครื่องต้น เช่น นุ่งผ้ายกทอง สวมเสื้อเข้มขาบหรือเขียวรบบั๊ว แขนใหญ่ถึงข้อมือ คาดเข็มขัดนอก
เสื้อ ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่าง ๆ แต่ดัดแปลงเสียใหม่ เช่น เครื่องสวมศีรษะ
เครื่องประดับหน้าอก สายสะพาย เครื่องประดับไหล่ ตัวนางนุ่งจีบยกทอง สวมเสื้อแขน
กระบอกยาว ห่มสไบปักแพรวพราว สวมกระบังหน้าต่อยอดมงกุฎ ที่แปลกกว่าการแสดงอื่น ๆ
คือสวมถุงเท้ายาวสีขาบแทนการมัดข้อมืออย่างละคร แต่ไม่สวมรองเท้า

สถานที่แสดง ลานวัด ตลาด สนามกว้าง ๆ โดยปลูกเพิงสูงระดับตา ด้านหน้าเป็นที่
แสดง ด้านหลังเป็นที่พักที่แต่งตัว

เรื่องที่ 4.4 อาชีพการแสดงหมอลำ

อาชีพการแสดงหมอลำมีขั้นตอนอย่างไร

ขั้นตอนการแสดงหมอลำมีวิธีการแสดง ประกอบด้วยผู้แสดงและผู้บรรเลงดนตรี คือ
หมอแคน แบ่งประเภทหมอลำดังนี้

1. หมอลำพื้น ประกอบด้วยหมอลำ 1 คน หมอแคน 1 คน
2. หมอลำกลอน ประกอบด้วย หมอลำ 2 - 3 คน และหมอแคน 1 - 2 คน
3. หมอลำเรื่องต่อกลอน ประกอบด้วยหมอลำหลายคน เรียก หมอลำหมู่ ดนตรี

ประกอบคือ แคน พิณ ฉิ่ง กลอง และเครื่องดนตรีสากล

4. หมอลำเพลิน ประกอบด้วยหมอลำหลายคนและผู้บรรเลงดนตรีหลายคน

สถานที่แสดง เป็นมหรสพที่ใช้ในงานเทศกาล งานบวช งานกฐิน งานวันเกิด งานศพ
 ฯลฯ เป็นมหรสพที่ประชาชนชาวอีสานในอดีตนิยมชมชื่นมาก

กิจกรรมที่ 1

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง บอกที่มาและประเภทของนาฏศิลป์ไทยได้

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. นาฏศิลป์ไทยเกิดขึ้นจากเหตุใด
2. นาฏศิลป์ไทยมีกี่ประเภท อะไรบ้าง จงอธิบาย
3. ให้ผู้เรียนเขียนชื่อการแสดงรำและระบำของนาฏศิลป์ไทยที่เคยชมให้มากที่สุด
4. ให้ผู้เรียนหาภาพและประวัติการแสดงเกี่ยวกับนาฏศิลป์ไทย

กิจกรรมที่ 2

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. บอกความหมายของนาฏยศัพท์ได้
2. เข้าใจสุนทรียะของการแสดงนาฏศิลป์ไทยตามหลักการใช้ภาษาท่า

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. อธิบายความหมายของนาฏยศัพท์ พร้อมยกตัวอย่างพอสังเขป
2. อธิบายความหมายของภาษาท่าในนาฏศิลป์ไทย
3. แบ่งกลุ่มคิดภาษาท่า กลุ่มละ 3 ประโยค ออกมาแสดงภาษาท่าที่คิดไว้ทีละกลุ่ม

โดยให้กลุ่มอื่นเป็นผู้ทายว่าภาษาท่านั้นๆ หมายถึงอะไร

กิจกรรมที่ 3

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. แสดงความรู้สึก ความคิดเห็นได้อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์
2. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและนำไปปรับใช้ได้ อย่างมีเหตุผล

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนบอกชื่อการแสดงนาฏศิลป์ไทยที่เคยชม แล้วแสดงความคิดเห็น

1. เรื่องที่ชม
2. เนื้อเรื่อง
3. ตัวแสดง
4. ฉาก
5. ความเหมาะสมของการแสดง

กิจกรรมที่ 4

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. บอกประวัติความเป็นมาของร่างมาตรฐานได้
2. แสดงร่างมาตรฐานได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

คำชี้แจง

1. จงอธิบายประวัติความเป็นมาของร่างมาตรฐาน
2. ร่างมาตรฐานนำไปแสดงในโอกาสใดบ้าง จงอธิบาย
3. ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มฝึกการแสดงร่างมาตรฐาน กลุ่มละ 3 เพลง แสดงให้เพื่อนดูทีละกลุ่ม

กิจกรรมที่ 5

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง รู้คุณค่าของนาฏศิลป์ไทยและแนวทางอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ถ้าหากไม่มีนาฏศิลป์ไทย ประเทศไทยจะเป็นอย่างไร
2. ผู้เรียนมีแนวทางการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยอย่างไรบ้าง

กิจกรรมที่ 6

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง บอกลักษณะที่มาและประเภทของอาชีพนาฏศิลป์ไทยได้

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. อธิบายขั้นตอนของอาชีพการแสดงหนังตะลุง
2. อธิบายขั้นตอนของอาชีพการแสดงลิเก
3. อธิบายขั้นตอนของอาชีพการแสดงหมอลำ

กิจกรรมท้ายบทที่ 4

4.1 นาฏศิลป์ไทย มีแนวทางในการประกอบอาชีพได้แก่ อาชีพการละเล่นพื้นเมืองของแต่ละภาค เช่น อาชีพการแสดงหนังตะลุง อาชีพการแสดงลิเก อาชีพการแสดงหมอลำ

ข้อที่ 19. ให้ผู้เรียนเขียนชื่อ อาชีพการแสดงที่เป็นการละเล่นพื้นเมืองของแต่ละภาค ลงใต้ภาพให้ถูกต้อง (3 คะแนน)

*ภาพที่ 31

ชื่อการแสดง.....

เป็นการละเล่นพื้นเมืองของภาค.....

*ภาพที่ 32

ชื่อการแสดง.....

เป็นการละเล่นพื้นเมืองของภาค.....

*ภาพที่ 33

ชื่อการแสดง.....

เป็นการละเล่นพื้นเมืองของภาค.....

เฉลยกิจกรรมท้ายบทที่ 1

1.1 จุด เส้น สี แสง-เงา รูปร่าง มีความสำคัญในการสร้างงานทัศนศิลป์ไทยได้อย่างเหมาะสม

ข้อที่1 จากการศึกษาถึงความสำคัญของ "แสง-เงา" ให้ผู้เรียนเขียน สรุปความรู้สึกที่แสง-เงาทำให้ภาพที่มองเห็นมีความรู้สึกเป็น 3 มิติ (2 คะแนน)

แนวเฉลย

1. รู้สึกว่าภาพนั้นมีระยะความตื้น-ลึก
2. รู้สึกว่าภาพนั้นมีระยะใกล้-ไกล
3. รู้สึกว่าภาพนั้นมีความกลมกลืนของแสง-เงา

1.2 ทัศนศิลป์ไทย ประกอบด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ภาพพิมพ์

ข้อที่ 2. ให้ผู้เรียนเขียน สรุปลักษณะวิธีการเขียนภาพจิตรกรรมไทย 6 ข้อ (3 คะแนน)

แนวเฉลย

1. เขียนภาพเป็นสองมิติ (มีความกว้างxยาว)
2. ไม่แสดงแสง-เงาในภาพ
3. เขียนสีเรียบ ๆ แบน ๆ
4. นิยมใช้เส้นโค้งในการวาดภาพให้ดูเคลื่อนไหว นุ่มนวล
5. นิยมตัดเส้นในภาพให้ดูชัดเจน
6. เขียนตัวพระ ตัวนาง มีลีลาท่าทางเหมือนกันใช้สีเครื่องประดับแสดงความแตกต่าง
7. เขียนแบบ ตานกมอง คือมุมมองจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ
8. เขียนติดต่อกันเป็นตอนๆจากซ้ายมือไปขวามือ
9. เขียนประดับตกแต่งด้วยลวดลายไทย

1.3 ความงามของทัศนศิลป์ไทย สามารถเกิดจากความงามตามธรรมชาติได้

ข้อที่ 3 ให้ผู้เรียนเขียน สรุปลักษณะต่าง ๆ ที่มีผลหรือมีอิทธิพลต่อการสร้างผลงาน ทัศนศิลป์ไทย 2 ข้อ (2 คะแนน)

แนวเฉลย

1. จากความเชื่อความศรัทธาในศาสนา
2. จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสังคมไทย

1.4 จินตนาการ เป็นวิธีการหนึ่งที่น่าความงามจากธรรมชาติมาสร้างสรรค์ให้เป็นความงามทาง ทัศนศิลป์ไทยได้

ข้อที่ 4 ให้ผู้เรียนเขียน สรุปร่างศิลปะไทยประเภทลายไทย 3 ข้อ และบอกที่มา ของการนำธรรมชาติมาสร้างสรรค์ เป็นผลงานลายไทย (3 คะแนน)

แนวเฉลย

1. ลายกนก สร้างสรรค์มาจากเปลวไฟ
2. ลายกระจังตาอ้อย สร้างสรรค์มาจากกลีบของดอกบัวและตาไม้
3. ประจายาม สร้างสรรค์ มาจากลูกจันทร์
4. ลายรวงข้าว สร้างสรรค์มาจากรวงข้าว

ข้อที่ 5 ให้ผู้เรียนเขียน สรุปร่างประกอบศิลป์ของงานสถาปัตยกรรมไทยที่นำ ธรรมชาติมาสร้างสรรค์ 3 ข้อ (3 คะแนน)

แนวเฉลย

1. หางหงส์ ที่ติดตั้งอยู่ปลายจันทัน ลักษณะคล้ายหางหงส์
2. รวงผึ้ง ที่ประดับอยู่ที่ช่อด้านหน้าของพระอุโบสถ หรือวิหาร มีลักษณะเป็นรูปคล้ายรังผึ้ง
3. บัวหัวเสา ประดับบนหัวเสา มีรูปแบบมาจากดอกบัว

1.5 ความงามที่เกิดจากความสร้างสรรค์ของมนุษย์ นับว่ามีคุณค่าในงานทัศนศิลป์ไทย

ข้อที่ 6 ให้ผู้เรียนเขียน ระบุงานทัศนศิลป์ไทยมีคุณค่าอย่างไร และคุณค่าผลงานทัศนศิลป์ไทยมีกี่ประเภท (3 คะแนน)

แนวเฉลย

คุณค่าของงานทัศนศิลป์ไทยแสดงให้เห็นความเป็นอัจฉริยะที่บ่งบอกถึงความเจริญทางด้านจิตใจและสติปัญญา ค่าผลงานทัศนศิลป์ไทย มี 3 ประการคือ

1. คุณค่าทางความงาม
2. คุณค่าทางเรื่องราว
3. คุณค่าในการยกระดับจิตใจ

ข้อที่ 7 ให้ผู้เรียนนำหลักการจัดทางศิลปะไปใช้ในการออกแบบที่อยู่อาศัย 3 ข้อ โดยใช้หัวข้อต่อไปนี้

- 1) ความกลมกลืน
- 2) การตัดกัน
- 3) เอกภาพ
- 4) การซ้ำ
- 5) การเน้น
- 6) ความสมดุล

แนวเฉลย

1. ความกลมกลืนในการตกแต่งภายใน เช่นการใช้เครื่องเรือนที่กลมกลืนกัน และความกลมกลืนของสีที่ใช้ทำบ้าน
2. การตัดกัน นำมาใช้ในการตกแต่ง เช่นการใช้เครื่องเรือน เพื่อสร้างจุดเด่นหรือความสนใจ
3. เอกภาพ ใช้ในการตกแต่งภายใน เช่น การรวมพื้นที่ในห้องต่างๆให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่มีในบ้าน
4. การซ้ำ ใช้ในการตกแต่ง เช่น การเลือกใช้กระเบื้องปูพื้นหรือการเลือกภาพประดับผนังห้อง
5. การเน้น ใช้ในการตกแต่ง เช่น ใช้การเน้นด้วยสีทำบ้าน แสงสว่างเครื่องเรือน อุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ

6. ความสมดุล ใช้ในการตกแต่ง เช่น การจัดเครื่องเรือนให้มีความเหมาะสมโดยให้มีความสมดุลกับสถานที่

ข้อที่ 8 ให้ผู้เรียนใช้ดินสอหรือปากกาถูกลิ้น วาดภาพลายเส้นโดยใช้เส้นประเภทต่าง ๆ เช่น เส้นตรงแนวตั้ง/ เส้นตรงแนวนอน/ เส้นตรงแนวเฉียง/ เส้นตัดกัน/ เส้นโค้ง/ เส้นคด/ เส้นประ/ เส้นขด/ เส้นหยัก ฯลฯ ลงในพื้นที่กรอบสี่เหลี่ยม (3 คะแนน)

เกณฑ์การให้คะแนน

สามารถวาดภาพโดยใช้เส้นต่างๆได้ 3 ประเภทให้ 1 คะแนน

สามารถวาดภาพโดยใช้เส้นต่างๆได้ 6 ประเภทให้ 2 คะแนน

สามารถวาดภาพโดยใช้เส้นต่างๆได้ 9 ประเภทให้ 3 คะแนน

เฉลยกิจกรรมท้ายบทที่ 2

2.1 เครื่องดนตรีไทย มีการสันนิษฐานว่าเกิดจากความคิดและสติปัญญาของคนไทยโดยมีวิวัฒนาการเริ่มจากสมัยสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ วงปี่พาทย์และวงมโหรี มีปรากฏในทุกสมัย

ข้อที่ 9 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อเครื่องดนตรีไทย ที่ประกอบกันเป็นวงมโหรี ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ลงใต้ภาพให้ถูกต้อง (3 คะแนน)

เฉลย

ภาพที่ 1

ชื่อเครื่องดนตรีไทยคือ "ระนาด"

ภาพที่ 2

ชื่อเครื่องดนตรีไทยคือ "ฆ้อง"

ภาพที่ 3

ชื่อเครื่องดนตรีไทยคือ "จะเข้"

คำอธิบาย: สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ วงมโหรี เป็นการรวมกันของวงเครื่องสาย ที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่มีสาย เช่น จะเข้ ซอ และวงปี่พาทย์ ที่ประกอบด้วยเครื่องตีเป็นส่วนใหญ่ได้แก่ ระนาด ฆ้อง แต่ตัดปี่ออกเพราะเสียงดังกลบเสียงเครื่องสายอื่นหมด

2.2 เทคนิควิธีการเล่นเครื่องดนตรีไทยได้มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เช่น วงปี่พาทย์ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ทำให้รูปแบบของวงดนตรีไทยเปลี่ยนแปลงพัฒนา ส่วนหนึ่งมาจากการนำเครื่องดนตรีของต่างชาติมาบรรเลงผสม

ข้อที่ 10 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์สมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งได้นำเครื่องดนตรีของต่างชาติ มาบรรเลงผสม ลงใต้ภาพให้ถูกต้อง (6 คะแนน)

เฉลย

ภาพที่ 4

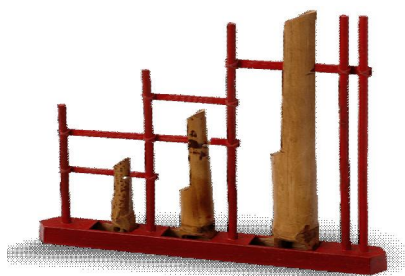
ชื่อเครื่องดนตรีคือ "เปิงมาง"

นำมาจาก มอญ

ภาพที่ 5

ชื่อเครื่องดนตรีคือ "อังกะลุง"

นำมาจาก ชาว หรือ อินโดนีเซีย

ภาพที่ 6
ชื่อเครื่องดนตรีคือ "ซิม"

นำมาจาก จีน

คำอธิบาย:

เปิงมาง เป็นเครื่องดนตรีของชาวมอญมีลักษณะเป็นกล่องขนาดต่างกันเจ็ดลูกผูกเป็นราวในชุดเดียวกันเรียงจากใหญ่ไปหาเล็กตัวกล่องซึงด้วยหนัง สองหน้า

อังกะลุง เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี มีที่มาจากประเทศอินโดนีเซีย(ชาว) ทำด้วยไม้ไผ่ทั้งตัวอังกะลุงและราว ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้พัฒนาการบรรเลงจากการไกวเป็นการเขย่า และเป็นต้นแบบของการบรรเลงอังกะลุงในปัจจุบัน

ซิม เครื่องดนตรีจีนที่มีรูปคล้ายพระจันทร์ครึ่งซีกใช้ตี ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เปลี่ยนสายลวดทองเหลืองให้มีขนาดโตขึ้นเทียบเสียงเรียงลำดับ และเปลี่ยนไม้ตีให้ใหญ่และก้านแข็งขึ้นหย่องหนาขึ้น เพื่อให้เสียงดังและเกิดความนุ่มนวล

2.3 ภูมิปัญญาทางดนตรีไทย แสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ที่ดั่งงาม ทั้งจารีตประเพณี วัฒนธรรม และการประดิษฐ์คิดค้น เช่น คุณค่าของความงามและความไพเราะของเพลงและเครื่องดนตรีไทย

ข้อที่ 11 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อเพลงที่เป็นผลงานลงใต้ภาพของภูมิปัญญาทางดนตรีไทยให้ถูกต้อง (5 คะแนน)

เฉลย

ภาพที่ 7:รัชกาลที่ 2
ชื่อเพลง "บุหลันลอยเลื่อน
หรือบุหลันลอยฟ้า"

ภาพที่ 8: นายมนตรี
ชื่อเพลง "ต้อยตึง 3 ชั้น"

ภาพที่ 9: พระยาประสาน
ชื่อเพลง "เซ็ดจัน 3 ชั้น"

ภาพที่ 10: นายบุญยงค์
ชื่อเพลง "สยามมานุสสติ เถา"

ภาพที่ 11: พระองค์เจ้าเพ็ญ
ชื่อเพลง "ลาวดวงเดือน"

เฉลยกิจกรรมท้ายบทที่ 3

3.1 เครื่องแต่งกายเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการแสดงนาฏศิลป์ไทย ที่สื่อถึงความเป็นไทย มีลักษณะแตกต่างกันไป ตามแต่ละบทบาทของตัวละคร

ข้อที่12 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อชิ้นส่วนของเครื่องแต่งกายขึ้นเครื่องพระ ลงในภาพ ตามหมายเลขให้ถูกต้อง 3 ชิ้นส่วน (3 คะแนน)

*ภาพที่ 12

เฉลย ชิ้นส่วนของเครื่องแต่งกายขึ้นเครื่องพระ

*ภาพที่ 13

1.ชฎา

2.อินทธรณู

3.ห้อยหน้าหรือชายไหว

ข้อที่ 13 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อชิ้นส่วนของเครื่องแต่งกายยืนเครื่องนาง ลงในภาพตามหมายเลขให้ถูกต้อง 3 ชิ้นส่วน (3 คะแนน)

*ภาพที่ 14

เฉลย ชิ้นส่วนของเครื่องแต่งกายยืน เครื่องนาง

*ภาพที่ 15

1.มงกุฎ

2.ผ้าห่มนาง

3.สะอั้ง

3.2 โขน เป็นการแสดงนาฏศิลป์ไทยประเภทหนึ่ง โดยมีศิลปะหลายรูปแบบผสมผสานกัน และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ข้อที่ 14 ให้ผู้เรียนเขียนสิ่งที่ต้องสวม เพื่อแสดงเอกลักษณ์ของรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์โขนลงใต้ภาพให้ถูกต้อง (3 คะแนน)

*ภาพที่ 16

“สวมหัวโขน”

เฉลย เอกลักษณ์ของโขน คือ ผู้แสดงจะต้องสวมหัวโขน

3.5 นาฏยศัพท์ในนาฏศิลป์ไทย หมายถึงศัพท์เฉพาะทางนาฏศิลป์เป็นภาษาที่ใช้เป็นสัญลักษณ์และสื่อความหมายกันในวงการนาฏศิลป์ไทย

ข้อที่ 15 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อท่ารำ"จีบคว่ำ" ลงใต้ภาพที่บอกอาการของท่าจีบคว่ำได้ถูกต้อง (3 คะแนน)

*ภาพที่ 20

ท่ารำ "จีบคว่ำ"

เฉลย "จีบคว่ำ" เป็นการจีบโดยคว่ำท้องแขนและฝ่ามือลงให้ปลายนิ้วชี้ลงข้างล่างแล้วหัก

3.6 ภาษาท่าในนาฏศิลป์ไทย หมายถึงการแสดงกิริยาท่าทางเพื่อสื่อความหมายแทนคำพูด อารมณ์ภายในและอิริยาบถ

ข้อที่ 16 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อ ภาษาท่า"รัก"ลงใต้ภาพแสดงท่าทางที่ใช้แทนอารมณ์รัก ได้ถูกต้อง (3 คะแนน)

*ภาพที่ 24

ภาษาท่า "รัก"

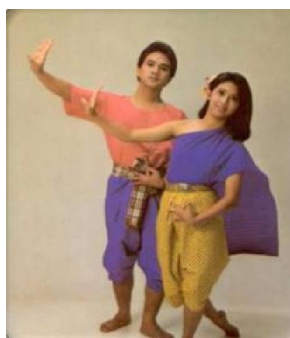
เฉลย ภาษาท่า "รัก" เป็นการประสานมือทั้งสองข้างทาบกันระดับฐานไหล่ ปลายนิ้วอยู่ตรงฐานไหล่ ข้อศอกห่างจากลำตัวพอสมควร

3.9 รำวงมาตรฐาน เป็นการแสดงที่มีวิวัฒนาการมาจากรำโทน สามารถดัดแปลง สร้างเพลง และทำท่าใหม่ได้ เพื่อประยุกต์ทำรำวงมาตรฐานไปใช้กับเพลงอื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ

ข้อที่ 17 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อเพลงรำวงมาตรฐานลงใต้ภาพที่ใช้ทำท่า "สอดสร้อยมาลา" ได้ถูกต้อง (3 คะแนน)

เฉลย

*ภาพที่ 26

ชื่อเพลง "งามแสงเดือน"

คำอธิบาย:

ชื่อเพลง งามแสงเดือน ท่าที่ใช้ในการร่ำวงมาตรฐานคือ ท่าสอดสร้อยมาลา โดยเมื่อร้องเนื้อเพลงว่า "งามแสงเดือน" มือซ้ายจับหงายที่ชายพก(ระดับหัวเข็มขัด) มือขวา ตั้งวงสูงระดับหางคิ้ว (ชายตั้งวงระดับศรีษะ) เอียงซ้าย

"มาเยือนส่องหล้า" เลื่อนมือซ้ายที่จับให้ห่างออกจากลำตัวเล็กน้อยแล้วปล่อยจับเป็นมือแบหงาย มือขวาจับคว่ำ

"งามใบหน้าเมื่ออยู่วงรำ (ซ้ำ)" มือซ้ายพลิกข้อมือขึ้นตั้งวง มือขวาเลื่อนวงลงข้างลำตัวเล็กน้อยแล้วเปลี่ยนจากวงเป็นจับหงายที่ชายพก เปลี่ยนเป็นเอียงขวา ทำเช่นนี้สลับกันซ้ายขวา

"เราเล่นเพื่อสนุก" หลิงหมุนตัวไปทางด้านซ้ายแล้วเปลี่ยนมือซ้ายหมุนตัวไปทางด้านขวาแล้วเปลี่ยนมือ คำว่า "เราเล่นเพื่อสนุก" มือขวาจับคว่ำ มือซ้ายแบมือหงาย

"เปลื้องทุกข์วายระกำ" ยกมือซ้ายขึ้นตั้งวง มือขวาจับหงายที่ชายพกเดินไปครึ่งวงกลม 4 จังหวะ

"ขอให้เล่นพอรำ" มือซ้ายจับคว่ำ มือขวาแบมือหงาย

"เพื่อสามัคคีเอย" ยกมือขวาขึ้นตั้งวง มือซ้ายจับหงายที่ชายพก

(การก้าวเท้า เริ่มก้าวเท้าซ้ายก่อนโดยเท้าที่ก้าวกับมือจับต้องเป็นข้างเดียวกัน ให้นับการก้าวเท้า 8 ครั้ง จึงเปลี่ยนมือ 1 ครั้ง และเอียงศรีษะข้างจับเสมอ)

ข้อที่ 18 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อท่าร่ำวงมาตรฐาน ลงใต้ภาพที่ใช้เพลงร่ำวงมาตรฐาน" หลิงไทยใจงาม"ได้ถูกต้อง (3 คะแนน)

เฉลย *ภาพที่ 29

ชื่อท่า "พรหมสี่หน้า, ยุงพื่อนหาง"

คำอธิบาย:

เพลง"หญิงไทยใจงาม" มีเนื้อเพลงดังนี้

"เดือนพราวดาวแวววาววับระยับ
 แสงดาวประดับส่องให้เดือนงามเด่น
 ดวงหน้าโสภาก็เพียงเดือนเพ็ญ
 คุณความดีที่เห็นเสริมให้เด่นเลิศงาม
 ขวัญใจหญิงไทยส่งศรีชาติ
 รูปงามวิลาสใจกล้ากาจเรื่องนาม
 เกียรติยศก้องปรากฏทั่วคาม
 หญิงไทยใจงามยิ่งเดือนดาวพราวแพรว"

ท่า "พรหมสี่หน้า, ยุงพื่อนหาง"

เริ่มที่ท่า พรหมสี่หน้า โดยจับคว่ำสองมือข้างตัวระดับเอว หมุนจับขึ้นแล้วปล่อยจับเป็นแบ่มือหงายทั้งสองมือสูงระดับศรีษะ หันปลายนิ้วออกข้างศรีษะ ต่อด้วยท่า ยุงพื่อนหาง โดยแทงปลายมือที่ตั้งข้างศรีษะลง ส่งมือไปข้างหลัง แขนตั้ง ฝ่ามือคว่ำปลายนิ้วขีดขึ้น (การก้าวเท้า มี 4 จังหวะให้ก้าวเท้าตามจังหวะที่ 1-4 ต่อเนื่องกันไป)

เฉลยกิจกรรมท้ายบทที่ 4

4.1 นาฏศิลป์ไทย มีแนวทางในการประกอบอาชีพได้แก่ อาชีพการละเล่นพื้นเมืองของแต่ละภาค เช่น อาชีพการแสดงหนังตะลุง อาชีพการแสดงลิเก อาชีพการแสดงหมอลำ

ข้อที่ 19 ให้ผู้เรียนเขียนชื่อ อาชีพการแสดงที่เป็นการละเล่นพื้นเมืองของแต่ละภาคลงใต้ภาพให้ถูกต้อง (3 คะแนน)

*ภาพที่ 31

ชื่อการแสดงหมอลำ

เป็นการละเล่นพื้นเมืองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน

*ภาพที่ 32

ชื่อการแสดงลิเก

เป็นการละเล่นพื้นเมืองของภาคกลาง

*ภาพที่ 33

ชื่อการแสดงหนังตะลุง
เป็นการละเล่นพื้นเมืองของภาคใต้

บรรณานุกรม

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. **ผังการออกข้อสอบ สาระทักษะการดำเนินชีวิต หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, มปป.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. **หนังสือเรียนสาระ ทักษะการดำเนินชีวิต รายวิชาศิลปศึกษา (ทช 21003) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2554)**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2555. (เอกสารอัดสำเนา)

<http://th.wikipedia.org>. (เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2557)

<http://www.gotoknow.org/posts/110808> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2557)

<http://www.donphutwitthaya.com/cai/supab/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2557)

<http://thaimusicamp.wordpress.com/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2557)

<http://webcache.gooleusercontent.com/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2557)

<http://www.trueplockpanya.com/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2557)

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

1. นายประเสริฐ	บุญเรือง	เลขาธิการ กศน.
2. นายชาญวิทย์	ทับสุพรรณ	รองเลขาธิการ กศน.
3. นายสุรพงษ์	จำจด	รองเลขาธิการ กศน.
4. นางวทันี	จันทร์โอกุล	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพัฒนาสื่อการเรียนการสอน
5. นางกนกพรรณ	สุวรรณพิทักษ์	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการเผยแพร่ทางการศึกษา
6. นางศุทธิณี	งามเขตต์	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน

ผู้เขียนและบรรณาธิการ

1. นางช่อทิพย์	ศิริพร	สถาบัน กศน.ภาคตะวันออก
2. นางสาวจิราภรณ์	ตันติถาวร	สถาบัน กศน.ภาคกลาง

คณะทำงาน

1. นายสุรพงษ์	มันมะโน	กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
2. นายศุภโชค	ศรรัตน์ศิลป์	กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
3. นางสาวสุกลาง	เพชรสว่าง	กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
4. นางสาวเบญจวรรณ	อำไพศรี	กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
5. นางสาวชมพูนท	สังข์พิชัย	กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน

ผู้พิมพ์ต้นฉบับ

1. นางสาวเบญจวรรณ	อำไพศรี	กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
2. นางสาวฐิติมา	วงศ์บัณฑิตวรรณ	กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน

ผู้ออกแบบปก

นายศุภโชค	ศรรัตน์ศิลป์	กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
-----------	--------------	-------------------------------

คณะผู้จัดทำกิจกรรมทำยบทเอกสารสรุปเนื้อหาที่ต้องรู้
ระหว่างวันที่ 1- 3 มิถุนายน 2559
ณ ห้องประชุมบรรจง ชุตกุลชาติ ชั้น 6 สำนักงาน กศน.

ที่ปรึกษา

1. นายสุรพงษ์ จำจด	เลขาธิการ กศน.
2. นายกิตติศักดิ์ รัตนฉายา	รองเลขาธิการ กศน.
3. นางพรรณทิพา ชินชัชวาล	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาระบบการทดสอบ

ผู้เขียน/ผู้เรียบเรียง และบรรณาธิการ

1. นายสุฤษดิ์ชัย ศิริพร	สถาบัน กศน.ภาคตะวันออก
2. นางช่อทิพย์ ศิริพร	สถาบัน กศน.ภาคตะวันออก
3. นายทรงชัย สุทธิพันธ์	สำนักงาน กศน.จังหวัดนนทบุรี
4. นายสุรพงษ์ มั่นมะโน	กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
5. นายศุภโชค ศรีรัตนศิลป์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

คณะทำงาน

1. นางเกณิกา ชิกวาร์ทซอน	กลุ่มพัฒนาระบบการทดสอบ
2. นายธานี เครืออยู่	กลุ่มพัฒนาระบบการทดสอบ
3. นางสาวจุรีรัตน์ หวังสิริรัตน์	กลุ่มพัฒนาระบบการทดสอบ
4. นางสาวอุษา คงศรี	กลุ่มพัฒนาระบบการทดสอบ
5. นางสาวกรวรรณ กวีวงศ์พิพัฒน์	กลุ่มพัฒนาระบบการทดสอบ
6. นายภาวิต นิธิโสภ	กลุ่มพัฒนาระบบการทดสอบ
7. นางสาวหทัยมาตา ดิฐประวรรตน์	กลุ่มพัฒนาระบบการทดสอบ

ออกแบบปก : ศุภโชค ศิริรัตนศิลป์